

4814 / 7

ПОЉОПРИВРЕДНА

ЧИТАНКА

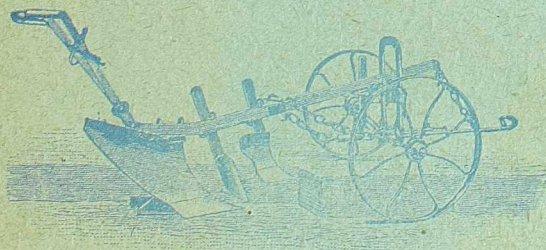
ЗА

СЕОСКЕ ШКОЛЕ

Средно

Dr. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

Са сликама

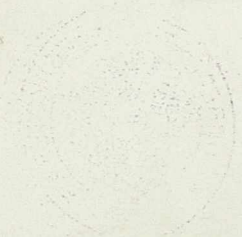
ИЗДАЊЕ
ДВОРСКЕ КЊИЖАРЕ
МИТЕ СТАЈИЋА
У БЕОГРАДУ.

ЦЕНА 0-80 П. Д.

mg 38831119

БИБЛИОТЕКА
ЖИВОЈИНА П. СИМИЋА
БИВ. ДИРЕКТОРА И ЊЕГОВЕ ПОК. ДЕЦЕ
ВАСИЛИЈА И БРАНИСЛАВЕ

LIBRARY OF THE
BANK OF AMERICA
NEW YORK

ЊЕГОВО ВЕЛИЧАНСТВО
АЛЕКСАНДАР I.

КРАЉ СРБИЈЕ

ЊЕГОВО ВЕЛИЧАНСТВО

КРАЉ МИЛАН

КОМАНДАНТ АКТИВНЕ ВОЈСКЕ

УНИВ. БИБ. МОТЕКА
И. Бр. 90007

ПОЉОПРИВРЕДНА
ЧИТАНКА

ЗА
СЕОСКЕ ШКОЛЕ

Средио
Др. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

Са сликама

ИЗДАЊЕ
ДВОРСКЕ КЊИЖАРЕ
МИТЕ СТАЈИЋА
У БЕОГРАДУ.

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА ПАВЛОВИЋА И СТОЈАНОВИЋА — ДУБРОВАЧКА УЛ. БР. 9.

1900.

Геоској деци дајем ово у руке, да се упознају с основима оних радова, којима ће се бавити у своме будућем животу. И то је све, што ја имам у име приступа да кажем; а разрађивање у овој читанци унесенога градива, морам оставити господи учитељима, да они у даним приликама учине своје у школској башти, у пољу, итд. Ко ме буде боље разумевао и имао прилике и средства да све то и на делу покаже, тај ће у толико више допринети ка постигнућу циља с једне, и стварној користи с друге стране. За боље схватање, ја сам, где сам за потребно нашао, извесне поуке лепо објаснио и сликама верним природи.

И сад — у име Божје на посао!

На Младенце 1900.
Краљево.

Dr. Ђ. Радић.

ТРУДИ СЕ!

Ко рано устаје и на посао лети,
Мож ће свака зора благослов донети.
Сваки дан што прође, не враћа се више,
Прође л' ти у ништа, из живота с' брише,
Ко бежи од посла и плаши се рада,
Никаквоме добру, нема да се нада.
Дан за даном лети, не дај да су празни,
За наш крашак живош, минуши су важни.
Срећа напред иде, мораш и ти ићи,
Застанеш ли мало, не можеш је смети.
Свакога вечера, треба да разгледиш,
Да ли данас више, него јуче вредиш.
Кроз дане живота, ко беспослек ходи,
Мож није требало, ни да се жив роди.

Љ. П. Ж.

БОГ ЈЕ ТВОРАЦ НЕБА И ЗЕМЉЕ.

Да има Бога, казује нам цела васиона са својим великим и малим звездама. Ове звезде лебде сасвим слободно у неизмерном небесном простору; неке се од њих покрећу, па се и опет зато не сударају, нити која год од њих долази другој у не-

посредну близину. О, да премудрог уређења! Је ли то случај створио? Није!

Свакој звезди одређен је пут и правац којим се она креће, и с тога се пута она никад не удаљава; тај правац никад не мења. Месец и данас кружи око наше земље оним истим путем, којим је ишао и за време праоца Адама; земља путује око сунца оним истим путем, и хиљадама других небесних телеса крећу се око сунца, свако у свом одређеном правцу. Да ли и то бива случајно? Никако!

Земља се дневно по једанпут окрене око своје осовине и услед тога постаје *дан* и *ноћ*, а једанпут за годину дана обиђе око сунца, услед чега постају четири годишња времена: *пролеће*, *лето*, *јесен* и *зима*. Како је то чудновато уређење!

У целој васиони влада премудрост. Зато, што је у васиони све то тако прекрасно уређено, то мора бити *неко*, ко је све то тако мудро уредио. А ко ли може бити тај? Нико други, до само једини *Бог*, свемоћни творац неба и земље.

Брда и долине, сићушне траве и горостасни грмови, мирисни цветови и милиони других створења и природних појава, благодетна киша и штетносни грџ — казују нам да има Бога, — а у песми веселих птица, у жубору вечерњег поветарца, у тџтџу громовâ — чујемо Његову славу!

Земљорадник има само вечном Богу да се моли, кад семе на њиву понесе; косач има Богу само да благодари, кад под косом тешко и богато класје пада; препокорно и с пуним поверењем мора

се земљорадник Богу обраћати с речима: »Да буде воља Твоја!« и онда, кад му све пропадне, јер је само један свемоћни Бог, творац неба и земље, који му све то стоструко накнадити може!

ЦВРЧАК И МРАВИ.

*Када зима дође и увену шрава,
Гладан цврчак пође у гости код мравâ;
Молио их лепо у својему јаду,
Да му мало хране преко зиме даду
Пишали га мрави: „Где си до сад био?
Шта си целог лета у пољу чинио?“
А сирота цврчак обиже не знао,
Рече: „Ја сам летос у пољу свирао.“
Тад викнуше мрави: „Хајоље се вишлај!
Кад си летос свир'о, а ти зимус играј!“*

Љ. П. Ж.

„ШЕСТ ДАНА РАДИ, А СЕДМИ СЕ БОГУ МОЛИ.“

Тај седми дан био је субота, и њега нису за празновање одредили смртни људи — то је Божја света установа. Хришћани су доцније узели да празнују недељу, а у част и славу Христовог васкресења. Хришћани, дакле, празнују недељу као седми дан у седмици, као дан одмора, дан да се Богу моле.

Одмора треба свакоме створењу. Ко је шест дана погнут своје послове свршавао, тај хоће једном и да се усправи, па зато и заповеда Бог: »Шест дана ради, а седми дан посвети Господу Богу твојме.« Недеља је бисер у седмици; недељу треба употребити само за оно, зашто ју је и сам Бог одредио!

УЧИТЕЉ И ЋАЦИ.

Глете децо две јабуке,
 Потрчите ко ће пре!
 Најбржему од вас свију,
 Ево даћу обадве. —
 Сви сте брзо дотрчали,
 Ко је први ја не знам;
 Сад ћу наћи још јабука,
 Сваком по две да вам дам.
 И велики кад будете,
 Нек и онда сваки сме,
 На све што је право, добро,
 Потрчати ко ће пре.

Љ. П. Х.

ДОМАЋИН МОРА НАПРЕДУ

Ви се чудите што су моји млађи тако вредни и послушни. О, драга моја децо, човек може увек више да уради, него што се мисли. Поредак у кући

није никаква ма̀шта, није врачарија, али само домаћин мора напред! Добрим примером може се у газдинству све да савлада. Домаћин треба да р̀ани, па ће онда и млађи тако радити. У јутру р̀ано, сви се послови лакше савлађују. Ко р̀ано устане, никад се не каје; њему цео дан добар настане. Из топле постеље другом на пољу заповедати, није тешко; ви морате напред, ако хоћете да вам се следује. Добар домаћин не сме дуго спавати; он мора последњи лећи, а први устати, и тако својим млађима добрим примером претходити. У кући вредног домаћина, никад не изостаје Божји благослов, — и с тога мора добар домаћин у свему добрим предњачити. Домаћин мора напред!

З И М А.

Слава теби убаво пролеће!
 Теби венци јер је твоје цвеће!
 Хвала теби кад сунце завлада,
 Топло грли а пружа и хлада!
 А јесени и слава и хвала,
 Роде, плоде, она нам је дала!
 А шта зими годишњој мезими?
 Хладна зимо, ход' да те видимо!
 Земља стара зими се одмара,
 Снагу збира у заклону мира:
 Spreма ново прамалеће, цвеће,
 Топло лето, хладовно дрвеће,
 Јесен зрелу с пуним крилом дара,

Да обдари вреднога ратара.
 — Ко покрива поље преорано,
 Да не зебе семе посејано?
 Оштра зима, ал' јој блага нега,
 Зима стере покривач од снега.
 Зима збира око огња жива,
 Где нас гуслар песмама дарива.
 А у школу чили иду ђаци,
 Да с покажу на зими јунаци.
 Зима учи шта анђели кажу:
 Да богати сиротне помажу.
 Зима носи Божић, данак лепи,
 Који сваког новом надом крепи.
 Драга зимо, Бог нам те је дао!
 Ко те не би силно поштовао?!

З. Ј. Ј.

О ЗЕМЉИ КОЈУ ОБРАЂУЈЕМО И ЗАСЕЈАВАМО.

У средини једне њиве, лежи велики камен, са
 свију страна гô. На њему ништа не расте. Кад би-
 смо тај камен растрошили и уситнили, постала би
 од њега земља као и она што га окружава; била
 би временом плодна као и свака ôрница. Од тако
 растрошеног камења, постала је дакле наша земља,
 коју обрађујемо и засејавамо.

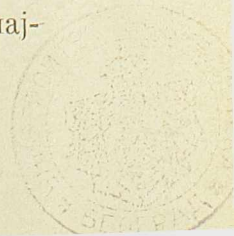
То камење, и ако изгледа чврсто и вечито,
 не може вечито тако остати; њега ће време рас-
 трошити и у земљу претворити; а где се камење
 на тај начин у земљу претвара, тамо се већ по-

јављује и растиње. Ово се растиње осуши, иструне, а од тога трулежа постаје *црница*, земља, на којој ће да порасту сад још веће биљке. Кад и ове иструну, онда ће бивати с године на годину све више црнице, и земља ће бити све плоднија.

Камење, од ког је наша земља постала, није једне исте врсте, па је с тога и наша земља разноврсна. У главноме разликујемо три њене врсте: *глинушу*, *пескушу* и *кречушу*. Оне су више мање помешане с црницом, јер без ове не би могло на чистој глини, песку или кречу ништа да рађа.

Глинуша је постала од разног камења, и с тога је и разне боје: бела, жута, црвена, зелена и т. д. Она је тешка и хладна земља; она многу воду упија и дуго задржава; она се тешко обрађује, и зато је треба орати или копати онда, кад се при обрађивању троши. Кад у земљи има више од половине глине, а мање песка, онда се та земља зове *смџница*, а кад има више од половине песка, онда се зове *иловача*. На овим земљама најбоље успева: *пшеница*, *крушник*, *јечам*, *ретица*, *конопља* и *лан*, *детелина* и *разне рече*, *кукуруз* и *шићне биљке*.

Пескуша је постала од камена пешчара; то је земља лака, сува и топла, која воду лако упија, а лако је и испушта; што је ситнија тим је боља, јер има више везе; она се лако обрађује у свако доба. На њој добро успева: *раж*, *елда*, *овас*, *кромпир* и др. Кромпир је у њој најсувљи и најбрашњавији.

Кречуша је она земља, у којој има више од половине кречника. И то је топла земља, на којој добро успева: *пшеница, крутник, оvas, јечам, детелина, грашак, пасуљ, боб* и *сочиво*, па онда воћке и винова лоза.

Смеса од глинуше, пескуше и кречуше зове се *латорача*.

Земљу, коју обрађујемо, делимо на *ораницу* и *здравицу*. *Ораница* је онај горњи слој, докле плугом допиремо, ђубримо и засејавамо, а испод оранице лежи *здравица* или *мртвица*.

ВЕСНИК ПРОЛЕЋА.

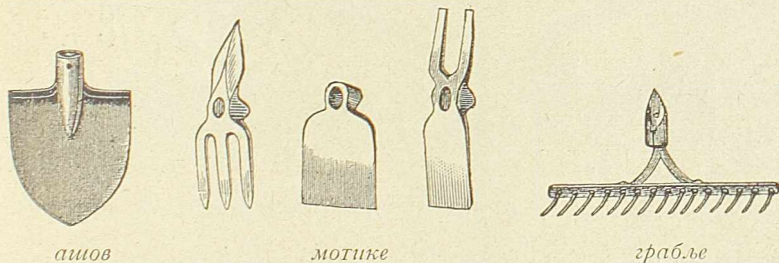
*Још се снег не топи на планинском вису,
Још пролеће шуме осетиле нису.
Под дрвећем лежи труло лишће силно,
Не чује се птица певање умиљно.
Прекрила вода опустелу шуму,
А мутан се поток разлио по друму.
Још ни једног зрака од пролећа рана,
Сутра опет може, пасти снег и слана.
Ал' у шуму дубље ко се стазом крене,
Пролеће ће мило одмах да помене.
На пропланку тамо, где су оне јеле,
По мокрој се трави висибаве беле.
Не плаше се снега, цветају под њиме,
Јављајући свима: нема више зиме*

Вл. Сш.

О ОБРАЂИВАЊУ ЗЕМЉЕ.

Ми знамо за *ручно* и *спрежно* обрађивање земље. У ручно обрађивање спада: риљање, које извршујемо *ашовом*; копање, које извршујемо разноврсним *мотикама*, и ситњење и поравњивање прекопане земље, које извршујемо *грабљама*.

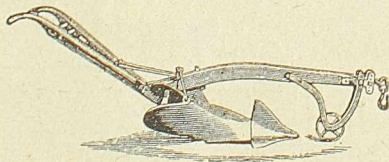
ашов

мотике

грабље

При спрежном обрађивању земље служимо се *ралицом*, *суплушком* и разноврсним *плуговима* за орање; а *дрљачом*, *брáном* и *ваљком* за ситњење и поравњивање узораних њивá.

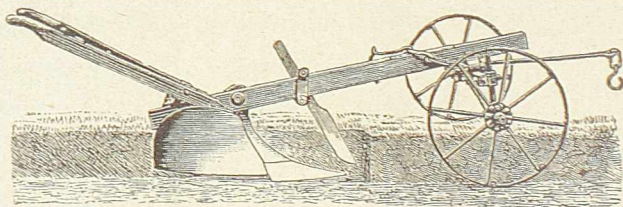
Дрвена ралица, којом се још многи наши земљорадници служе, не одговара цели; њу треба заменити *гвозденом*, *окретачицом ралицом*, којом се земља као и плугом преврће, а може да се употреби свуд, где се употребљује и др-

Гвоздена окретачица ралица.

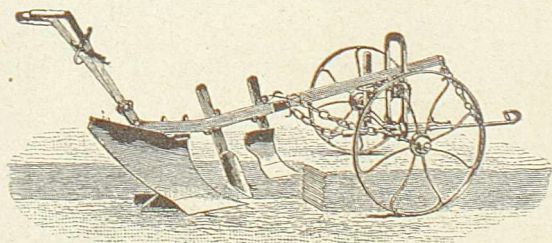
вена ралица. Није дакле истина, да се само дрвена ралица у брдским пределима употребити може. *Дрвена ралица и не оре*, него само рије земљу, а при том се мучи и орач и стока.

Плугова имамо данас у врло разним облицима. У многим крајевима налазимо још наше старе дрвене плугове: „србљаке“ и „пањаке“, али и њих у велико потискују *гвоздени* плугови, од којих су за нас и наше прилике најбољи тако звани „*пештански*“;

Пештански гвоздени плуг.

у њих су, осим гредеља и ручица, сви остали делови гвоздени. Домаћину, који има бољу и јачу стоку, може се препоручити и *Сак-ов* плуг, који је сав од гвожђа. — На сваком плугу раз-

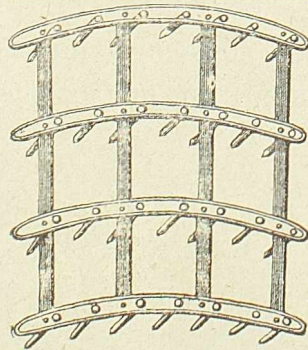

Сак-ов гвоздени плуг.

ликујемо ове делове: *цртало*, *раоник* и *дашчицу*, који земљу прерађују; *гредељ*, који преноси теглећу снагу на раоник; *ручице*, којима се управља плуг; *цимер*, којим се удешава дубина; *свраћуга*, којом

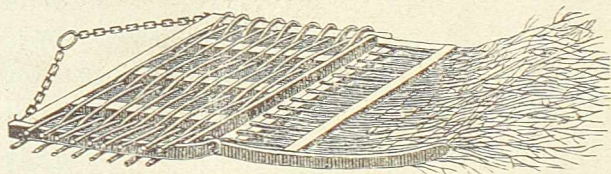
се удешава ширина бразде; даље: *колечке*, које служе за сталнији рад, и на послетку *гужва* или *орачица*, којом се плуг с колечкама прископчава. Плуг треба да што дубље и што боље земљу измеша и уситни, да се биљке у њој што боље и дубље ширити могу. »*Ко дубље оре, тај више и пожње.*« Али има случајева, кад не треба дубоко орати, и то: кад заоравамо стрњику, кад разоравамо ливаде и пашњаке, кад заоравамо ђубре, кад оремо за сејање и кад је земља трошина и лака. — Пред зиму треба увек дубоко орати, нарочито теже земље, да их мраз што дубље уситни, јер је мраз најбољи орач.

После орања долази *дрљање*. Ми дрљамо зато, да после орања још већма њиву уситнимо и да ју поравнимо, да травуљину из оранице повадимо, да посејано семе са земљом измешамо и боље га претрпамо, и да маховину с ливада скидамо. За све то служимо се *дрљачама*, од којих је за нас најбоља »брабантска«, била она са дрвеним или гвозденим зупцима, само ако је добро направљена. Дрљача се састоји из *грѣда* и *зубаца*, који могу бити дрвени или гвоздени, а морају на гредама тако бити утврђени, да сваки за себе прави браздицу, и да те браздице

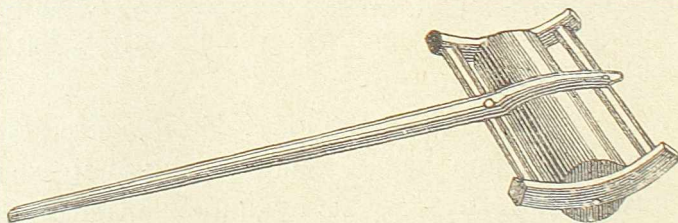
Брабантска дрљача.

буду у једнаком одстојању једна од друге. Гвоздени су зупци трајнији и боље раде.

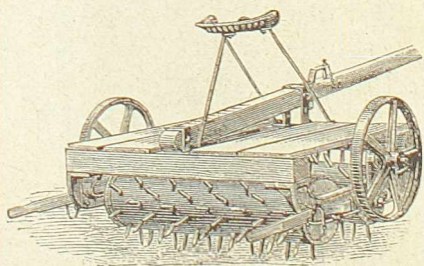
Трнова брана.

Кад засејану њиву дрљачом предрљамо, онда је трновом браном „влачимо“, а то за то, да њиву

Ваљак.

боље поравнимо и посејано семе у земљу боље претрамамо. Из приложене слике видите бољу брану,

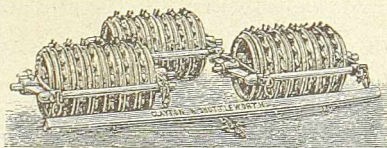

Дрвен зупчасти ваљак.

него што је наша домаћа: с преда је оплетена лѐса, на коју се метне камење, или веће груде, да се притегне и земља боље поравни, а за овом лѐсом је трнова брана.

За дробљење сувих и великих грудава, за поравњивање њива, за збијање лаких земаља и за сабијање младих усева, које је сувомразица издигла,

употребљавамо *ваљак*, који може бити *дрвен*, *камен* или *гвозден*. За грџе сасвим тврде, има и *зубчастих* ваљакâ у најразноврснијим облицима. од којих је најпростији *дрвен* с *гвозденим* *зубцима*, али је много бољи *»трочлани«*, сасвим *гвозден*, који вам у приложеним сликама приказујем.

Гвозден зубчasti ваљак.

Осим спрежног оруђа напред побројаног, ми имамо и много других справâ и машинâ, као што су: *подривачи*, за подубљивање оранице; *плевачи* и

Плевач и коиџ у раду.

онопачи, за плевљење или прашење и огртање кукуруза, кромпира, репе, дувана и др.; а ево вам слика показује то оруђе, баш кад се њим огрће кукуруз.

О ЂУБРЕТУ И ЂУБРЕЊУ.

Непрестаним сејањем на једној истој њиви, земља слаби, јер посејани усев црпе за свој пораст из земље потребну храну и тако земљи одузима снагу. Ту одузету снагу морамо земљи да повратимо, ако хоћемо да нам и у будуће добро рађа. То чинимо *ђубрењем*, а за ђубрење узимамо разне ствари. Тако узимамо на првом месту *стајско ђубре*, од наше домаће стоке; то је ђубре и најбоље уопште, јер има у себи већи део онога, што је за порашћивање и плодност биља потребно. И *стајска осока* (мокраћа), изванредна је за ђубрење, зато наши земљорадници много греше, што ово »течно злато« за пољску привреду не скупљају у рупу, па да га према приликама употребљавају, него пуштају, да се по дворишту бескорисно разлива; или да га бар у стаји, у доброј простирци прикупљају, јер ми не простиремо под стоку само зато, да стока добије чисто и меко лежиште, него и зато, да простирка упије што више од оне осоке.

Ми не износимо ђубре из стаје одмахна њиву, него га збирамо и чувамо на једном месту, и то место зовемо *ђубриште*; али је оно и ризница за пољопривредника. Кад би се ђубре одмах из стаја изнело на њиву, па одмах и заорало, онда би се земљи повратило и највише снаге, јер је »њива најбоље ђубриште« — али је то немогуће, и с тога се ђубре мора сваки дан на ђубриште износити и чувати. Ту ће ђубре дужим лежањем »сагорети«; а

да не би нагло сагоревало, трулило, треба га покаткад поливати осоком, јер наглим сагоревањем губи од своје снаге.

Ђубриште треба да је близу стаје, да се изношењем много не дангуби; пòд ђубришта да је коритаст, да се течност из ђубрета не разлива, а да ова течност ни у земљу не пропада, треба пòд набити глином, или га озидати. Око ђубришта треба засадити неколико врба или багренова, да ђубриште од сунчане жестине заклоне, да се не исушује.

Осим стајског ђубрета, употребљавамо за ђубрење још и стару сламу, плеву, подину, кровину, пепео, шушањ идр., а све то са стајским ђубретом измешано, даје мешовито ђубре, даје „компост“ или српски речено: *буњиште*, које, на гомилу смештено треба чешће претурати и осоком преливати, па кад дорбо иструне, сагори, онда оно даје најбоље ђубре за ливаде, градине, воћњаке и винограде.

На њиву изнесено ђубре треба *одмах* подједнако растурити и што пре заорати, да га „не испије сунце“; у гомилицама не ваља да ђубре на њиви лежи.

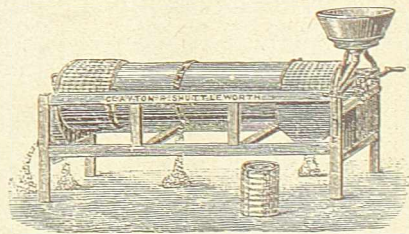
Коњско је ђубре *топло*; њим се ђубре тешке и хладне земље, као што је глинуша; исто је тако *топло овче* и *козје* ђубре, а *говсје* и *свињско* ђубре хладно је, па се њим ђубре топле земље, као што је пескуша.

О СЕМЕНУ И СЕЈАЊУ.

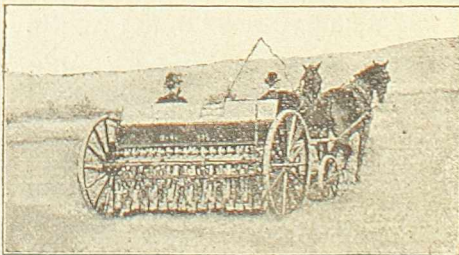
И само Свето писмо вели: »Каква сетва, таква жетва« — »какво семе, такав плод«, па зато треба сваки пољопривредник да има увек ове свете речи пред очима, кад год семе за сејање одваја, јер доброј жетви може се само онда надати, кад за семе узме најтеже, најкрупније и најздравије семе, које треба и да је чисто од сваке уродице. За одбирање

семена за сејање по крупноћи, а уједно и за чишћење од уродице, од сњети и главнице, имамо и нарочитих справа, од којих вам једну показује приложена слика, која

Справа за одбирање и чишћење зрна.

све то у један мах извршује и на четири стране издваја: *уродицу и зрно по крупноћи.*

Сеје машином на „врсте.“

Сеје руком на „сачму.“

Разне усеве на разне начине и сејемо; тако сејемо »ситна«, *стрмна* жита руком, или машином

„*на сачму*“, т.ј. преко целе површине, — или их сејемо машином „*на врсте*“; а *окопавине*, као: кукуруз, кромпир, репу идр., сејемо „*на оцаке*“ или „*кућице*.“

Руком не треба сејати кад је време ветровито јер ће ветар све семе на једну страну однети; машином пак можемо сејати само онда, кад је њива довољно равна и добро спремљена, уситњена, и кад је чиста од корова, пањева и других сметња. Машином се боље и једначије сеје и много се семена уштеди.

ПОЉСКИ УСЕВИ.

У *пољске усеве*, које гајимо за исхрану нашу и наше домаће стоке, као и за разне друге потребе, спадају ове биљке:

1. *Стрмнине*. Ово су »ситна« или »бела жита«, која нам дају брашно за хлеб и колач, или зрно за исхрану стоке, а од њих на прво место долази *пшеница*, која нам даје најбоље брашно; пшеничне мекиње дају врло добру храну за стоку, а слама се употребљава за простирку, за плетарство и за гориво. Пшеница, коју сејемо с јесени, зове се »озима«, а она, коју сејемо с пролећа, зове се »јара.« Пшеница с ђсјем зове се »бркуља« (на слици бр. 3. и 6.), а без ђсја »шишуља« или »голија« (бр. 4. и 7.). По боји може бити *црвена* или бела

— »белија«. — *Раж* нам даје такође брашно за хлеб, али црње од брашна пшеничног. И ражи има озиме и јаре (бр. 10.). Кад се помеша половина пшенице и половина ражи, па посеје, то је „*наполица*“; од ње бива хлеб и слађи и здравији. Ражна слама употребљава се за простирку, за плетарство, за покривање стаја итд. — *Јечам* нам даје

Наше стрмине.

зрно за брашно, за исхрану стоке, за кување пива итд. У неких врста је зрно голо као и пшенично, а према врсти јечмов клас има два (бр. 9.), *четири* (бр. 11.) или шест редова. И јечма има озимог и јарог. Јечмова слама даје добру храну за стоку. — *Овас* или *зоб* даје зрно за исхрану стоке. Његов је клас или *растресит* (бр. 5.) или *збијен* (бр. 8.). И од овса се меље брашно за хлеб, који је слadak, али сув. Слама је добра за исхрану стоке. — *Ситна уроја* или *просо*, даје нам зрно поглавито за исхрану живине, а по нужди и брашно за хлеб, који је много сув. У прдса је зрно *бело*, *жуто*, *црвено* или *црно*. — *Елда* даје зрно за живину, а цвет добру пашу за пчеле.

2. *Варива: грашак, пасуљ, сочиво и боб.* Све ове

биљке дају нам зрно за храну, а стабло и лишће за исхрану стоке.

3. *Онопозивне*. Усеве, који се за време пораста морају окопавати, зовемо окопавине. Овамо спада: *кукуруз*, *хромпир*, разне *репе* (цвекле), као што су *сточна репа* и *шећерна репа*.

4. *Трговински усеви*. Овамо иду многе корисне биљке. Тако прво место заузима *репица*, из чијег се зрна цеди *уље*, које служи за гориво, за мазање машина, а пречишћено и за јело. Исто тако дају уље за разне потребе и *сунцокрет*, *ман* и *слачица*. То су све „*уљане*“ биљке. — „*Предива*“ нам дају влакно за ткање тањег и дебљег платна, за конопце итд.; овамо спадају *лан* и *конопља*. Ланено и конопљано зрно дају још и лековито уље, а хране се њим *кокошке*, да боље носе. — Даље, овамо долазе и „*бојањске*“ биљке, од којих *броћ* у свом корену има *црвену*, *броћасту* боју; *сач* има у свом лишћу *плаву* боју; *натанац* или *жутилова трава* има у свом лишћу *жуту* боју; исто тако нам *цвет* од *шафрањине* даје *жуту* боју.

У ред трговинских усева спада још *дуван* и *хмељ*. Употреба дувана вам је позната, али се чувајте од њега као од живе ватре, јер је он за ваше млађано здравље прави отров; а *цвет* од *хмеља* даје најглавнији зачинак при варењу пива.

КУКУРУЗ.

Кукуруз је пореклом из Америке, одакле је у Европу пренесен 1493. године, а у наше крајеве донели су га грчки трговци 1576. године. Кукуруза има данас више од 200 сората и одлика, које се једна од друге разликују по висини, по дужини клипа, по времену сазревања и по облику, крупноћи и боји зрна. Има кукуруза који расте, 5 метара високо, а има га који једва 0·70 метара достиже. У неких је клип 0·30, а у неких једва 0·08 — 0·10 метара дугачак, са по 8 — 22 реда, у сваком реду по 15 до 60 и више зрна, која могу бити округла, дугуљаста, ћошкаста, шиљаста или пљосната — бела, жута, црвена, модра, шарена, па онда и кошуљицом омотана као и пшенична.

Кукуруз.

А на што се све употребљава ова корисна биљка? Ево на што: *Недозрело зрно* служи нам кувано или пурено као нека посланица, а *зрелим* хранимо и себе и стоку нашу; од *зрелог* зрна пеку ракију и шпиритус; *зрело зрно* прже у место кафе, или га кувају, па ону воду мало засладе и пију као лек против кашља. *Зеленим* и *зрелим стаблом* (кукурузовином, шашом) хранимо стоку; из *стабла у пола зрелог* може да се цеди шећер; *суво, голо стабло* употребљава се за *гориво*, а кад се на

ситне комадиће исече, мало посоли и кључалом водом прелије, да добро омекша, даје изврсну храну за стоку. Од *сувог лишћа* и *комушине* прави се *хартија*, *пуне се јастуци* и *сламњаче*. *Шепурике* (комиљке, чокањи, окласине) служе за гориво, а кад се на ситно псеку или самељу, посоле и кључалом водом раскиселе, дају изврсну храну за краве музаре.

Дакле, видите ли, на што се све поједини делови кукуруза употребљавају? Зато не треба од њега ништа бацити, него све корисно употребити, — тако и треба да раде мислени домаћини!

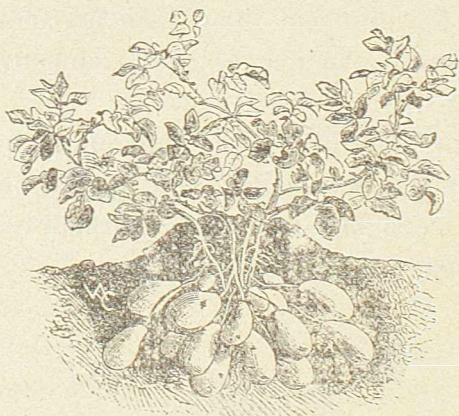

К Р О М П И Р.

И ову врло корисну биљку добили смо из Америке, одакле је у Европу пренесена 1573. године, а у Србију је кромпир донесен 1780. године. Слика вам показује целу ову биљку са надземним стаблом и подземним огранцима на којима видите и развијене — кромпире. Данас познајемо до 1000 разних старих и нових сората кромпира, који се по облику и боји кромпира и његова меса разликују, а по доспевању деле на *рâне*, који доспевају у јуну и јулу; *средње*, који доспевају у јулу и августу, и на *позне*, који доспевају у септембру и октобру. — *Кромпир* се на најразноврсније начине готови за

људску храну; употребљава се за исхрану стоке, за прављење скроба, за пециво шпирита итд.

Слика вам одмах показује и то: зашто кромпир за време порашћивања треба *окопавати*. Око сваке биљке наносимо, нагрђемо ситне земље —

Кромпир.

»окопавамо«, а тиме потпомажемо и подстичемо њене о-гранке и жиле да се боље и јаче развијају и да више и крупнијих кромпира рађају.

Кромпир се *најбоље* размножава — сади, кад за тај посао узмемо

целе, осредње и здраве кромпире; али можемо и крупније псећи на повеће комаде, на којима мора бити бар по једно добро развијено »окце«. Обично узимају за »сејање« ситне кромпире, али то није добро, јер су то *неразвијени* кромпири, од којих не може никад бити крупан ни обилат род.

За зиму се остављају кромпири у добрим, сувим подрумима или траповима. Да се боље одрже, треба их посути пепелом, а у траповима најпре добро покрити сувом сламом, па онда земљом. Само кад је суво време, треба кромпире из трапа вадити.

О КОРОВУ НА ЊИВАМА.

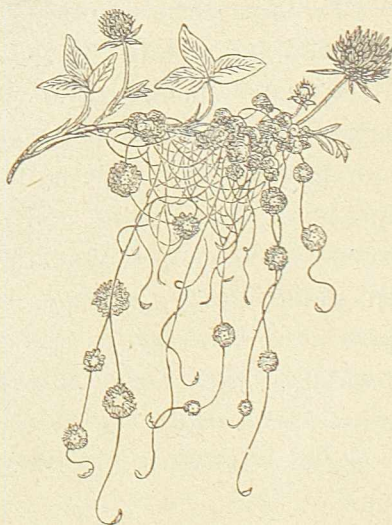
Наши пољски усеви некако воле да су у повећем друштву; не воле никад да су сами, па и ону храну, коју у земљи налазе, хоће с друштвом братски да поделе, а то чине на штету нашу, јер у колико је то друштво веће, у толико је мање зрна у нашим кошевима.

Ту вам је измешано свакојаких гостију — ту је велико шаренило! Поред зеленог влаћа и лишћа пшеничног, црвени се *булка* (турчинак), плаветни *сагафиље*; ту се поносито издигао *кукољ* са својим пурпурним цветовима, а на другој опет страни зажутела се *горушица*; међу њима налазе се још стотинама других крупних и ситних травуљина, као што је *мајчина душица*, *лопушац* (подбел), *крсти куме дете*, *челебијин перчин*, *кољеника*, *уродица*, *пешелуга*, *кисељак*, *млечика*, *гусомача*, *чичак*, *чкаљ*, *искрица*, *зубача*, *пљускавица*, *росопас*, *гладуш*, *попонац*, *честославица* — и многе друге траве.

Али пољопривредник не трпи то незвано друштво у свом житију и зове га *норовом*, с којим се с године у годину непрестано бори, и опет зато не може сасвим да га савлада, јер ако га он у неколико на својој њиви и поништи, ветар нанесе семе разних травуљина с комшинских њива, па зато треба сви заједнички на томе да раде, да сваки на својој њиви коров истребљава и онда ће га много мање бити, и њиве ће боље рађати. Прво је сред-

ство да се за сејање одређено семе добро очисти од уродице, па онда да се коров плевн, из корена вади и спаљује.

Но има међу тим незваним гостима и тако дрских, који се уз сâм усев приљубе и дотле га сисају, докле га не удаве, као што то чини опака *вилина косица* с детелином и с ланом; она се на овим биљкама повлачи с једног стабла на друго, и ког се стабла дочепала, оно за кратко време и пропадне. Исто је тако опасан и *воловод* на конопљи. Вилину косицу утаманићете на овај начин: чим се негде укаже, а ево вам слика показује како изгледа, одмах узмите 1 килограм *зелене галице* и растопите ју у 20 литара кључале воде, и том водом прелите она места,

„Вилина косица“ на детелини.

на којима се вилина косица појавила; на тај начин сигурно ће те ју поништити. Али је најсигурнија предохрана од вилине косице, да се купи чисто семе од детелине, које је очишћено од семена вилине косице.

О ОТРОВНИМ БИЉКАМА.

Међу коровом на који у пољу, у градини, у крај пута, на буњишту, у дворишту итд. наплазите, има и *отровних* биљака, које у својим појединим деловима имају отрова. Ви можете и нехотице њима да се отрујете, па с тога треба да их упознате и да се од њих чувате. Овде ћу да покажем најопасније од њих, а учитеља замолите, да вам их и у природи покаже. На прво место долази:

Буника или *бјн*. У ње је отровно лишће, а још отровније семе; отрован јој је и корен. Расте крај

Буника.

Татула.

друмова, по јендецима, буњиштима итд. Тамани се чупањем из корена, док је још зелена, млада.

Татула или *бикови*. Расте свуд по запуштеним градинама, двориштима итд. Плод је у татуле бодљикава јабучица, у којој се налази црно семе, које је врло отровно. 15 зрна довољно је, да се дете отрује. Треба ју чупати из корена док је још млада, па ће се брзо утаманити.

Велебиље. Ова је цела биљка отровна, а нарочито њен плод, који је црнкаст и много налик на трешњу, па и слади. Расте по брдским шумама, а утамањује се чупањем из корена.

Пасквица расте на влажним местима, поред плотова, на старим зидинама итд. Цела је биљка отровна, а нарочито плод, оне црвене бобице, којима су се многа деца отровала.

Велебиље.

Пасквица.

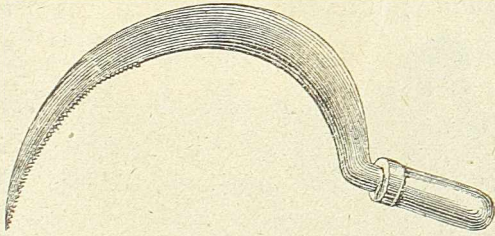
Осим тих најотровнијих, отровне су још и многе друге домаће биљке, од којих нека вам учитељ покаже: *млечик*, *кукуту*, *сасу*, *рјусу*, *помоћницу*, *црвени напрстак*, *врачино око*, *љуљ* итд.

О ЖЕТВИ.

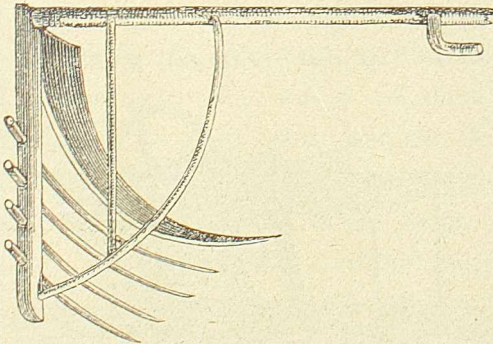
Жетва дозрелих пољских усева састоји се у *жњевењу* и *кошењу* (за стрмнине), *чупању* (за лан и конопљу), *кидању* или *брању* плода, цвета или

лишћа (за кукуруз, хмељ, дуван идр.) и *ископавању* или *вађењу* (за кромпир, репу, броћ идр.). Жетва је и најважнији и најрадоснији посао у години, јер пољопривредник онда збира плодове

Сри.

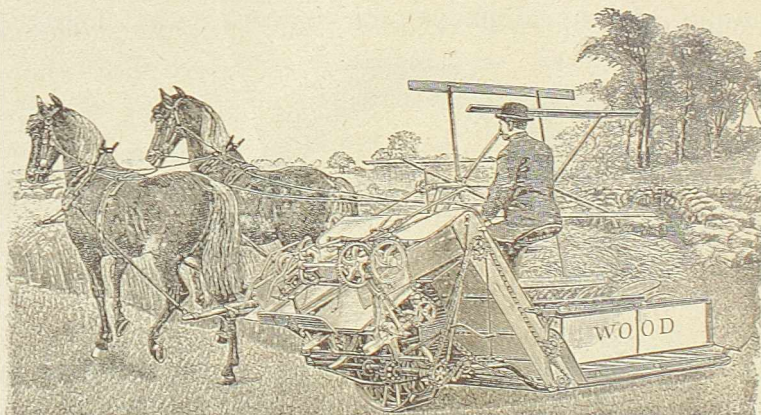
труда свог, па зато треба добро да припази на сазревање појединих усева, нарочито стрмнина, и да уграби најподесније време за жетву, јер од тога зависи и доброта и количина добивеног зрна.

Коса с наслоном.

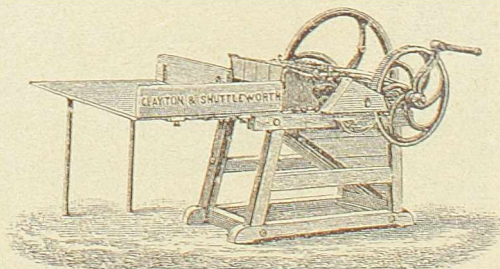
Стрмнине »жњемо« *сриом*, који је ужи од онога за стрижење траве, а осим тога је и више опружен и до половине зупчаст, да сигурније пресеца, — или их »косимо« *косом* или *машином*.

Кад се срном жње, онда бива снопље чистије од травуљина, јер се срном само усев пожње, а травуљина на њиви остаје; али је жетва срном и много

Машина што коси, а уједно и снопове везује.

труднија и много спорија, јер један обичан косач може три пута више и лакше за дан косом да покоси, него што би најбољи жетелац срном по-

Ручна вршалица.

жњети могао. — *Машином* пак можемо за један дан покосити стрмнину са 10 и више хектара, — али се машином може успешно радити на равним

и добро урађеним њивама, на њивама чистим од пањева и трња и уопште од свачега, што би машини могло при раду сметати. Најсавршеније су машине оне, које уједно и косе, па одмах покошен усев и у снопове повезују, као што вам такову приложена слика показује. — *Чување* лана и конопље, па онда *кидање* и *брање* кукуруза, хмељевог цвета, дуванског лишћа и др. извршујемо руком, а *вађење* или *искошавање* кромпира, репе и др. мотиком, будаком и другим разним алаткама и справама.

После жетве везујемо стрмнину у *снопове*, а снопове слажемо у *крстине*, да се у њима усев просуши и дозре, па кад неко време у крстинама постоји, онда се *увози* и у *камаре* или *стогове* сложи, па онда што пре оврше, било коњма на „гумну“, било машином; на ма ком одређеном згодном месту. Машина за вршење имамо ручних, спрежних и парних. Машином се свако зрно из класја омлати, што вршењем коњма не може да буде; машином се чистије и брже ради, а при том и слама остаје читавија, па може за разне направе да послужи, док се коњма или воловима сва истрини, и онда може само за простирку да се употреби.

ПОЉСКИ ДОБРОТВОРИ И ШТЕТОЧИЊЕ.

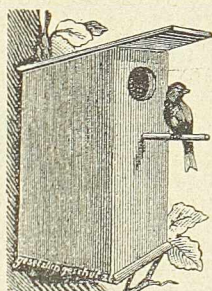
Кад бисмо неку животињу из наше околине само зато убили, што нам је у највећој својој нужди однела једно пиле, или нам је по изгледу и одвратна, а не бисмо узели у обзир велике користи, које нам она поништавањем наших највећих штеточиња чини, онда бисмо само на своју сопствену штету радили. У такве животиње спада *ласица*, *твор*, *јеж*, *слепи миш*, *кртица* и друге, које се искључно хране оним пољским штеточињама, до којих ми не можемо увек доћи да их убијемо, као што су разне надземне и подземне бубе, црви, мишеви итд., који нагрizaју и кидају жиле наших усева, који нам зрно и у земљи и у кошу једу и кваре, који нам утрапљену зимницу нагрizaју и кваре. Од нас би дакле непаметно и сурово било, кад бисмо и једну од поменутих животиња, без узрока, убили.

Тако имамо и међу птицама великих добротвора, који већ у првом мраку излећу на лов и поједу хиљадама наших опасних штеточиња, које се на усевима, поврћу, воћкама, шумском дрвећу итд. налазе. С тога не убијајте *совуљагу* ни *љилка*. И остале птице, нарочито певачице, као: *славуј*, *говедарка*, *цариф*, *чворак*, *ласта*, *разне сенице*, *детлић*, *вијоглавац*, *кукавица*, *црвендаћ*, *жутовољка*, *вуга*, *пушвац*, *кос*, *дрозд*, *зеба*, *крешталица*, *лешњикара*, *плиска*, *сврачак* и др., врло нам много користе уништавањем разних гусеница,

лептировâ, бубâ, мувâ и мушицâ, вашицâ и др. Да није ових птицâ ми бисмо ретко које године могли узабрати лепу крушку или јабуку, ми бисмо имали и празније кошеве — зато треба, не само да чувамо ове наше добротворе од свачије обести, него треба и да им помажемо, да

Кућица од природног стабла.

Кућица од дашчица

се у што већем броју у нашу корист множе, а то ћемо учинити ако им направимо кућице, било од дашчицâ или од природног стабла или дебла, у којима ће птице своја гнезда правити и множити се.

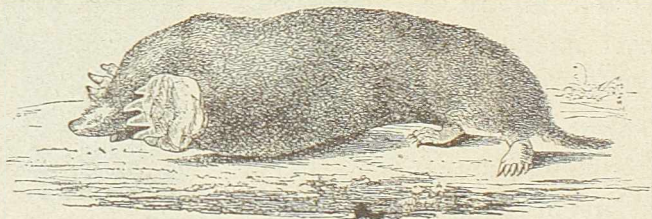
На послетку имамо још неколико домаћих животиња, које су нам већином одвратне и гадне, али су много корисне утамањивањем надземних, подземних и водених штеточиња, као што су *корњаче*, *жабе*, *гуштери* и *змије*, изузимајући отровног *шарана*, са којим ћу вас, мало ниже, боље упознати.

НЕ УБИЈАЈТЕ КРТИЦУ!

Казали смо, да је *кртица* наш добротвор. Она је до 12 сантим. дугачка; тела је ваљкастог, које је заодевено кадифастом, пепељастом, или плав-

касто-црном шљобом (кожом). Глава јој је дугуљаста, с дугачком, врло осетљивом, шиљастом њушком; има мале, у оној шљоби скривене очи. Предње су јој ноге лопатасте, да боље рије. Кртица живи под

Кртица.

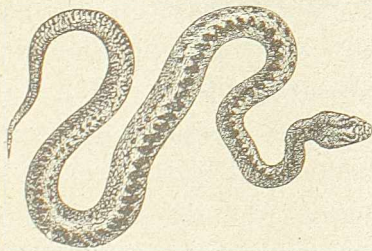
земљом, и храни се поглавито глистама, ронцима и другим пољској привреди штетним црвима и бубама, од којих дневно толико поједе, колико је и сама тешка, па нам је с тога и врло корисна, а што по неки кртичињак изрије, то се даје лако поправити. И преко зиме иде она дубље у земљу за својим ловом; она дакле и зими наше штеточиње тамани. Не убијајте дакле овог вредног добротвора!

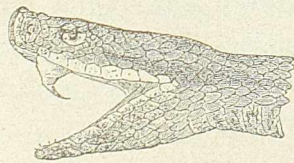
ШАРАН.

Шаран или *шарка* врло је опасна, отровна змија, на коју можете у пољу или у шуми врло лако наићи. *Шаран* је око 60 сантимет. дугачак и дебео као човечји палац; боје је променљиве, али понајвише жућкасте или загасито-смеђе. *Од главе*

па до на крај репа, пружа се извијугана загасита, или чисто црна трака, по којој фете шарана од свију осталих домаћих, неотровних змија, из далека моћи познати. У горњој вилицы има с преда два подужа и помична зуба, који су уз вилицу приљубљени, кад су уста затворена, а кад се шаран наљути и отвори уста да уједе, онда

Шаран ($\frac{1}{3}$ природ. величине).

Шаранова глава с отровним зубом у правој величини.

се зуби усправе, као што на слици видите. То су два шупља зуба, који су с отровним жлездама спојени танким цевчицама, а те жлезде налазе се око заушњака. Кад шаран уједе, онда зуби продру у месо, а кроз њихову шупљину процури отров у ране. Шаран уједа само онда, кад га неко надражи а његов је отров смртоносан. Он се храни мишевима и с те стране је користан, али га треба убити зато, што је за нас и нашу стоку опасан. — Још је љуба и опаснија *камењарка*, која се познаје по рогу, који на њуци има, а налази се код нас највише по камењарима у Крајини.

ДЕТЕЛИНА.

Од свију пићних биљака, које за исхрану наше стокe сејемо, најврснија је *луцерска* или *вечита детелина*, коју треба свуд сејати. где се само по- десно земљиште за њу нађе, јер она у свом густом и дебелом лишћу даје изврсну храну, нарочито за краве музаре и онда, кад на ливадама и пашњацима све траве од сунчане жеге сагоре, јер ова детелина врло дубоко своје жиле пружа. Она најбоље успева у дубокој, кречовитој земљи, која несме бити подводна, а сеје се најбоље око Бурђевдана, кад земља мало боље отопли. Кад се једном посеје, онда траје 15 и више година, само ју треба сваке 3. 4. године сагорелим стајским ђубретом или буњиштем пођубрити. Првих година коси се 2 — 3 пута преко године, а доцније кад ојача, 4 — 5 пута. За кошење не треба никад чекати да детелина прецвета, него чим за кошење стаса, одмах ју треба косити.

ИМАМ ЈЕДНУ ВОЌКУ.

*Имам једну воћку. — граната, голема,
На нојзи јабука и има и нема.
Оно, што га има, црвљиво ј' и гњило;
Оно, што га нема, — прекрасно би било.*

Воћко моја, воћко, граната, голема.
 Ја ти у хлад легнем, ал' ми се не дрема;
 Обузму ме мисли, да их једва смајем.
 Мислим, — а што мислим никоме не кажем.

Кретô сам се штакрат секиром у руци:
 „У корен је удри, сруши је, угуци!“
 Ја подигнем руку, рука клоне сама, —
 Збори нешто, збори у њеним жилама:
 „Разумем ти срибе, срибе незлопаке;
 Ал' ја нисам крива, године су таке.
 У корену моме здрави осок бије, —
 И ако се крије, нестало га није.
 Очај не помаже...“, топлим гласом дода:
 „Измениће с' време, биће бољих годâ, —
 На гранама мојим, биће друкча рџда.“

З. Ј. Ј.

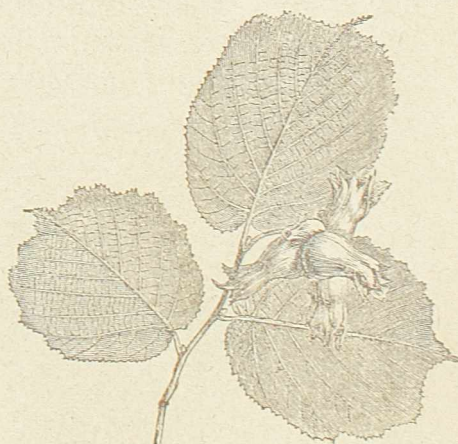
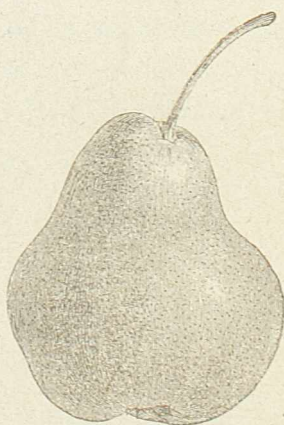
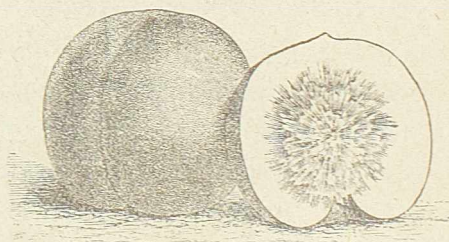
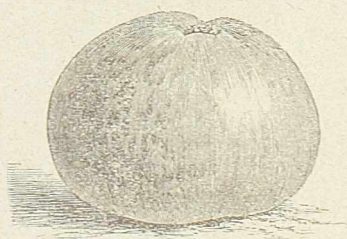

ВОЋЕ И ВОЋКЕ.

„Јабука, коју сам одне-
 гујем, слађа ми је и од најслађе
 урме, коју из Африке купу-
 јем“ — рекао је славни воћар
 Лукас.

Воће је најздравија храна како за здраве, тако
 и за болне, па било оно сирово, суво или кувано.
 С тога треба сваки да негује воћку, где само може
 подесног места за њу да нађе.

Свеколико воће делимо на: *јабучасто*, у које спада *јабука*, *крушка*, *дуња*, *мушмула* и *оскоруша*; *коштичаво*, у које долази *шљива*, *бресква*, *кајсија*, *вишња*, *трешна* и *дрењина*; *језгасто*, у које увршћујемо *орас*, *лешњик*, *бадем* и *кестен*,

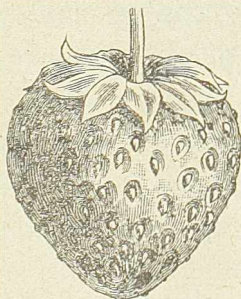
Јабука „колачарка.“ (горе)
Крушка „Караманка.“

Бресква. (горе)
Леска с лешњицима.

и на *јагодичасто*, у које спада *јагода*, *малина* и *купина*, па онда *огроза* и *рибизла*.

Како може човек по неке брижне часове лепо и задовољно да проведе у лепо уређеној градини!

Па и једна једина воћкица може да нас задовољава, не само својим племенитим плодом, него и хладовином коју нам даје. Лепше је, пријатније и корисније поседети недељом и празником под убавом, прекрасним плодовима окићеном воћком, а у пријатном разговору са својим домаћима и пријатељима, него се завући у смрдљиву механчину, и у њој проводити време у картању и пијанчењу, што је штетно не само за здравље, него и за кесу!

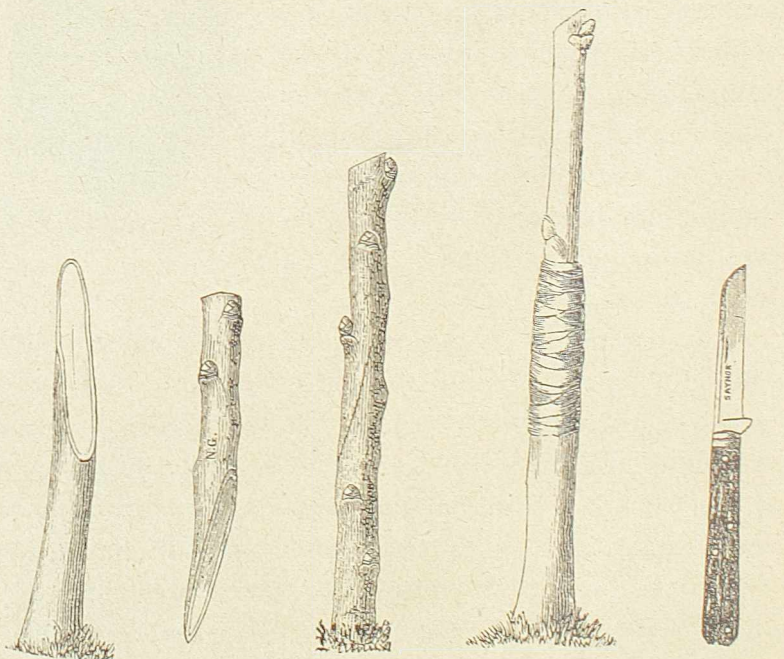
Јагода „Ананас“.

Кад хоћемо да имамо добре сорте воћа, онда морамо дивљаке, или лошије воћке, да облагородимо, да *калемимо*, т.ј. ми ћемо узети од неке племените воћке: или гранчицу, или само један пџи (окце), па ћемо га, на неки начин с дивљаком спојити. Ту дивљаку зовемо „*подлога*.“ За извођење ових подлога, посејаћемо семе или коштице разног воћа, и на тако изведене подлоге, накалемићемо племенитије сорте, истога рода воћа.

Место, на ком изводимо подлоге, зовемо „*изводница*“, а оно, где изводнице пресађујемо и калемимо, зовемо „*растило*.“

Ми калемимо на разне начине, а обично: *спајањем, на исечак, у процеп, под кору и очељем*. Који је од ових начина најбољи, то се не може уопште рећи, али је за калемљење младих, из семена или коштице изведених подлога, *најбољи* начин: *про-*

сто спајање и очење, јер на ова два начина, можемо сваку врсту воћакā калемити, па ћемо зато овде и узети ова два само начина, јер је то довољно за вас, да се само са спајањем и очењем добро упознате и у томе руке ваше извежбате.

Дивљака.
(подлога)

Калем-
гранчица.

Са дивљаком
спојена калем-
гранчица.

Готов завезан калем.

Нож за калемљење.

Спајање је најпростији и најлакши начин калемљења, којим се калемити с пролећа, кад сокови у дрвећу крѣну, почев од месеца фебруара, па до Ђурђевдана. Накалемљене калем-гранчице лако и брзо с подлогом прирашћују, нарочито онда, кад је гранчица с подлогом једнаке дебљине. За извр-

шеће овога начина калемљења, треба *оштрим* ножем косо сасећи најпре подлогу, па онда калем-гранчицу, па их обоје лепо спојити, да се потпуно у пресецима покривају, затим их лйком, рафијом, или дебелим, неупреденим памуком добро увезати, а преко тога повеза калем-воском премазати. Што се ближе земљи калеми, тим ће сигурније срати. Најпростији је калем-восак овај: Узми 500 грама *беле смоле*, па ју у једној тавици растопи на ватри; кад се смола добро растопи, скини је с ватре и помало сипај у њу 45—50 грама доброг *шпирита*; кад си ово добро измешао, а ти додај и једну кашику *ланеног уља*. Кад се ова смеша охлади, можеш ју употребити, а што преостане, саспи у једно лонче, добро га повежи дебелим хартијом и остави за другу прилику. Али ако се после тога дугим лежањем стврдне, а ти ју пре употребе на жеравици растопи и додај мало шпирита. — При калемљењу скрати гранчицу тако, да на њој остану само 2—4 окца, а горњи пресек замажи истим воском.

Очењем можемо калемити с пролећа на *живо* око, или месеца јула и августа на *мртво* око. За воћке је бољи овај други начин. *Очењем* се калеми овако: На једно 10 — 15 сантим. више земље, треба најпре на дивљаци урезати један попречни и један уздужни урез, овако: Т.

Сад треба са калем-гранчице скинути окце, које мора бити здраво, али не крупно, него осредње. А како треба скинути окце? Неки га скидају *без* дрвета; сљухте га с гранчице, али то није сигурно,

јер се при скидању може и корен испод ока да откине, и онда окце не може с подлогом срести. Боље је и сигурније за свакога, а нарочито за вас, још невеште почетнике, да сасечете окце *са мало дрвета* испод њега, и тако га у онај урез на подлози уметнете, па онда ликом, или другим поменим везивом добро привежете. Лист испод окца треба до половине одсећи, као што вам све то јасно показују слике. Подлогу ћете на 20 сантим. више накалемљеног окца скратити, а за тај остављени патрљак привезаћете доцније порастао калем. Очен калем не треба замазивати воском, само га добро привезати.

Нож за „очење“.

Подлога.
(дивљака)

Одсечено
окце с
пола.

Одсечено
окце из-
нутра.

Уметнуто и
завезано окце.

Млади калем треба брижљиво неговати: око њега земљу ситнити, траву чистити и по потреби заливати га. После 2 — 3 године ћемо калем из растила пресадити на одређено му подесно стално место, и то најбоље с јесени; што раније тим боље.

Усађену воћку треба одмах и добро залити устојаном водом, а после ју редовно и брижљиво неговати: од маховине и лишајевâ ју чистити, од гусеница̂ и других штеточиња̂ бранити, повремено ђубрити, кад је суша заливати, нарочито кад је воћка у цвету — и онда ће воћка сав тај труд обилатим и лепим плодом исплатити.

НЕЗРЕЛО ВОЋЕ.

И сасвим зрело воће, кад се преко мере једе, може исто тако да вам шкоди, као и незрело. Свако воће има у себи више или мање *воћне киселине*; тако напр. у једном килограму киселих јабука̂ има 10 — 16 грама слободне киселине, а толика количина киселине може да изазове и код одраслих људи рђаве последице, а код вас деце, још горе. У колико воће сазрева, у толико се умањава та киселина, а сласт се увећава; у незрелом пак воћу има много више те нездраве киселине, него што мало пре показасмо.

Незрело је воће тврдо и желудац не може да га свари; у колико сазрева, постаје оно све мекше и сварљивије. Исто тако и кувано воће омекша и постане сварљивије, ако иначе нема у себи много киселине. Заслађивањем не смањава се његова ки-

селна, него се само у неколико забашурује, а њено шткодљиво дејство остаје и даље.

Не једите, дакле, незрело воће, па ћете се очувати од многих болести, које наступају услед поквареног стомака, а ово опет услед једења *зеленог* воћа.

У В Р Т!

Чујте децо врт вас зове;
 Како зове, — чисто моли:
 „Ходи брацо, окопај ме!
 Ти ме, сешо, плеви, поли!“

На врт треба да вас сећа
 Сваки данак од пролећа,
 А врт ће вам дати зеља,
 Дати воћа, дати цвећа.

А тај род ће да освежи
 Вашу душу, ваше тело,
 И биће вам ведро чело,
 Срце здраво и весело.

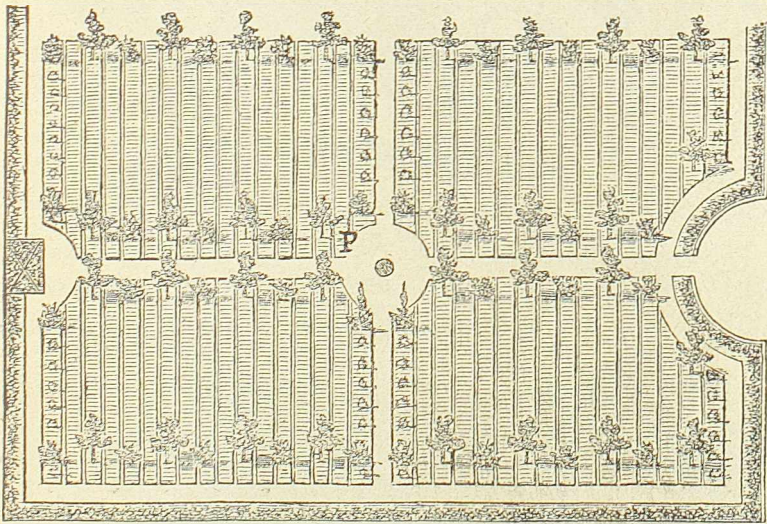
Хајд'те децо, у врт мили! —
 Ев' и ја вас песмом зовем.
 Не бојте се труда, зноја,
 Рад је овај благословен!

З. Ј. Ј.

О ДОМАЋЕМ ВРТУ.

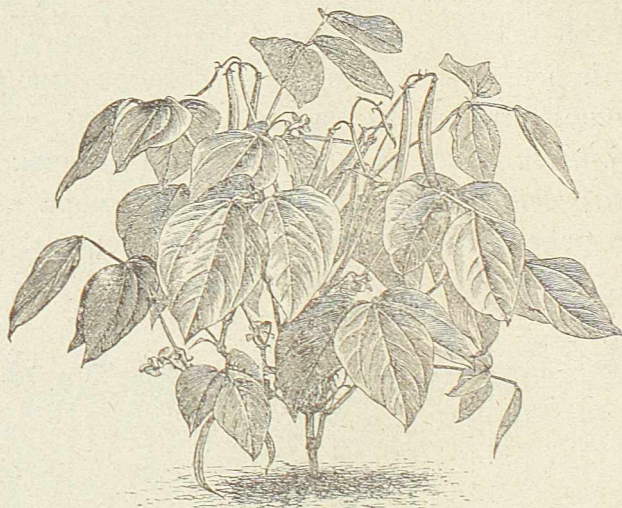
У домаћем врту, градини или башти, не изводимо само *поверће*, које нам служи за храну, него у сваком добро уређеном врту треба да има и по нека племенита воћка, а по могућности и неки чокот *винове лозе*, па онда и по неки стручак *мириснога цвећа*. Свака од ових биљака мора имати своје одређено место, да једна према другој лепо стоји, а да једна другој не смета. Свуд је у газ-

Правилно подељен врт.

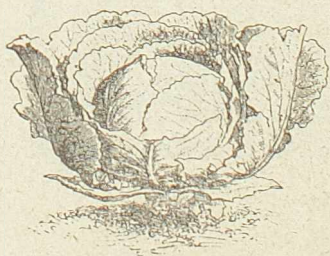
динству потребан ред, па и у врту. Погледајте на приложени цртеж, који вам показује лепо и правилно подељен домаћи врт: Кроз средину сече пошири пут, а њега пресеца други, ужи. С једне и друге стране тих путева, подељено је земљиште на

120 — 130 сантим. широке леје, у којима ћемо сејати и садити разво поврће, као *зеље* (карфиол,

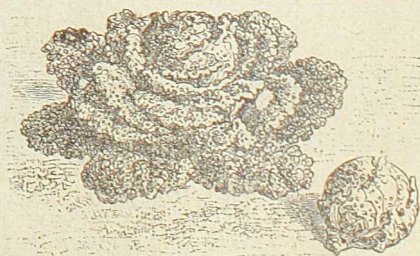

Пасуљ „пешак“.

купус, кељ и келерабу); *варива* (пасуљ, грашак и боб); *салату* летњу и зимњу; *спанаћ* летњи и зимњи;

Купус.

Кељ.

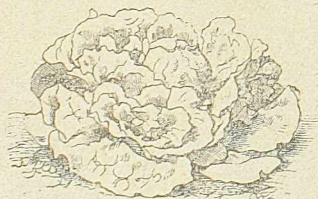
црни и бели лук, аљму и празилук; краставце, диње, лубенице и тиквице; црвену цвеклу, мркву (шаргарепу), паштрак и першун; целер, роткву и ротквицу; рани

кромпир, црвени и модри патлиџан, паприку и мирођију.

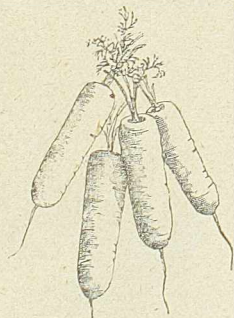
У крај путевâ треба засадити ниске воћке, које

Келераба.

Салата.

Мрква.

не праве велику хладовину, а између њих могу доћи *огрозде* и *рибизле*, уза саму ивицу пак од

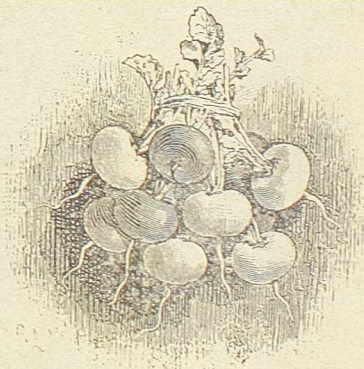
Модри патлиџан.

путевâ, треба засадити *јагоде*. У средини врта треба ископати *бунар*. У крај путевâ може да дође и *цвеће*.

Сваку испражњену лѣју треба одмах прекопати, а по потреби и пођубрити. Неко поврће остаје на месту где га и посејемо, као першун, мрква, спанаћ идр., само га доцније, где је прегуство поникло, *проређујемо*, да се боље развија, а од неког опет

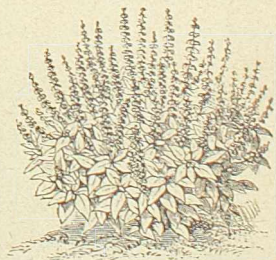

Црни лук.

Ротквице.

изводимо најпре *расад*, па га онда на одређено место *расађујемо*, као купус, паприку, патлиџан идр. — Много утиче на порашћивање биљакâ и *заливање*, које крепи и оживљава сваку биљку. Заливати треба *пре* и *после* захода сунца. На свима засејаним лејама треба између биљакâ земљу што чешће копати и ситнити, па онда *плевити*, да никад травуљина не обузме поврће. Кад све овако урадите, онда можете очекивати и добар успех од вашег рада.

Ситни босиљак.

РУЗМАРИН.

Млада мома неговала
 Зелен рузмарин,
 Што 'но га јој поклонило
 Газда-Лазин син.

Свако јутро устајала
 Раном зорицом,
 Свој рузмарин замивала
 Бистром водицом.

Зборила му: „Ал' си красан,
 Рузмарине мој!
 На срце ми и душу ми
 Пада мирис твој!“

А рузмарин усуди се,
 Шпанће — учи је:

“У сваштови ја миришем
 Мало друкчије.

То ти незнаш, луда млада,
 Сад ти рекох, знај!
 Ако мислиш да те варам,
 А ти покушај.

Оно момче давно чека,
 На то навија;
 Мене шаље да му будем
 Проводација.“

Дивна ј' мома, кад је румен
 Стида облије.

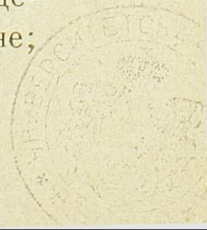
А рузмарин замириса
 Најсватовскије.

З. Ј. Ј.

И ЛИВАДА ЈЕ ЊИВА.

Ливада је земљиште, на ком расту разноврсне траве, које и у сировом и сувом стању дају најприроднију и најпријатнију храну нашој стоци. Ливаде су или природне, на којима од природе траве расту; или су вештачке, које ми стварамо, кад неку њиву преоремо и разним травама засејемо. На свакој ливади има разних трава, које делимо: на слатке, које имају у себи највише хране;

на *миришљаве*, које својим мирисом зачињавају сено, јер је оно сено боље, које има у себи више миришљавих трава; на траве од *мање* вредности, које мање хране у себи имају, али бураг пуне; на *киселе* или *ритске* траве, које расту на подводним местима; на *коров* и *отровне* траве, које треба чупањем из корена поништити.

За оснивање *вештачких* ливада треба земљу добро преорати и уситнити, па онда смесу добрих трава посејати; ливаду је боље засејати с јесени, него с пролећа, јер ће с јесени посејане траве боље и гушће нићи, и мање ће семена требати; јер кад с *јесени* »ливадимо«, треба ће нам 40—45 килограма семена на један хектар простора, а с *пролећа* треба ће 50—60 килограма.

И ливаду морамо сматрати као неку њиву засејану травама, које треба неговати као и други неки усев; јер, у колико будемо ливаду боље неговали, у толико ће на њој боље и слађе траве расти. У негу ливада спадају поглавито ови послови: *одводњавање* подводних ливада, да на њима не расту киселе траве; *наводњавање* сувљих и прибрдних ливада, да на њима потпомогнемо бујније растење трава; *ђубрење* слабих ливада, да их у порасту оснажимо; *подмлађивање*, у које спада скидање маховине и лишаја, што се чини рано с пролећа добром дрљачом, — засејавање оголелих, празних места, — сагоревање киселих трава, — преораване старијих ливада и растуривање кртичњака, што се

чини или добром дрљачом, или нарочитим оруђем, које се лове »ливадно ренде.«

Ливаду треба косити онда, *кад је на њој већи део травâ у цвету*, а не чекати да траве сазру, јер траве у цвету дају не само најбољу пшћу, него и много више сена. И за кошење ливадâ има машинâ, исто тако као и за сређивање сена, али се оне могу само на равним и чистим ливадама употребити, а таквих код нас слабо има.

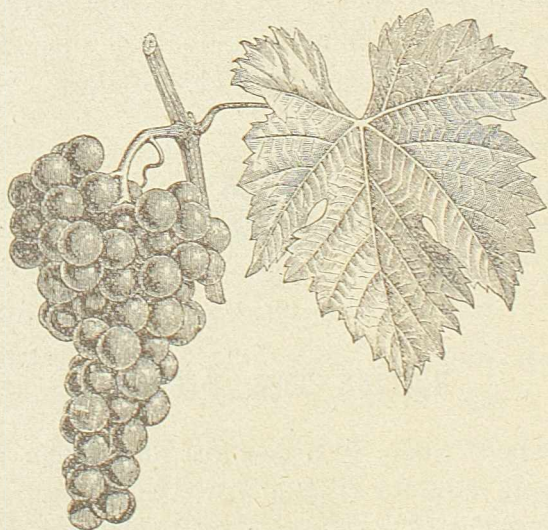
ВИНОВА ЛОЗА И ВИНО.

Винова лоза је пореклом из Азије, а наиме из предела између Црног и Каспијског мора. Како старе књиге казују, био је први и вешт виноделац отац Ноје. Наши краљеви и цареви неговали су у велико винову лозу и давали богате и добро неговане винограде као дарове црквама, манастирима и властели својој. Данас су у нас најбољи виногради у Крајини, Смедереву, Жупи, Прокупљу итд.

Винова лоза најбоље успева на оним странама, које су окренуте југу, и боље вино рађа на умерено високим брежуљцима, него у равницама; у равницама рађа више, али слабијег вина, јер је у равници грожђе водњикастије, има мање шећера

у себи него оно с брда. Тако је исто и на каменитом земљишту слађе грожђе, а слађе грожђе даје и боље и јаче вино.

Од домаће лозе најбоље су ове сорте за вино: *смедеревка* (бело), *маџарка* (сланкаменка, бело); *снадарка* (*мекши* или *четерешка*), *зачинак* и *проку-*

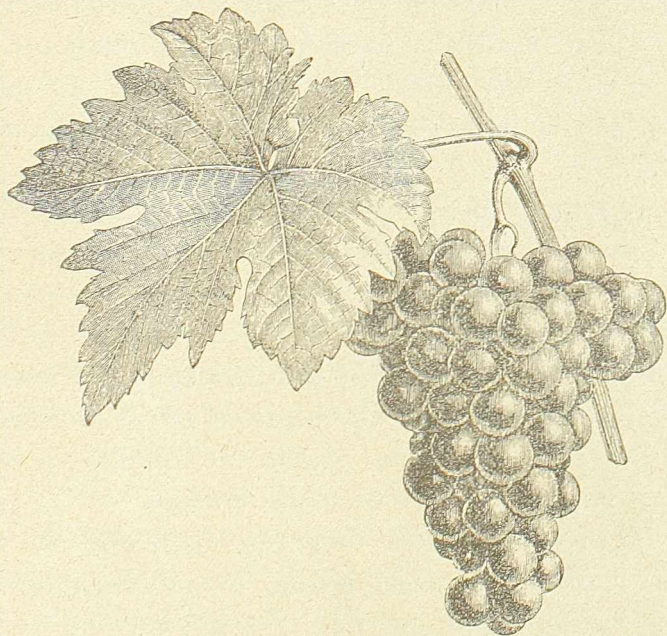
Тамњаника.

пац (*каменичарка* или *хрскавац*); ове су три сорте црне. А за јело су најбоље: *разаглија* или *адакална* (бело), *дренан* (бео, румен и црн), *динна* и *ружица* (бело и румено), па онда *тамњаника*.

Новe винограде подижемо обично *резницама* или *прпорцима*, то јест ожиљеним већ резницама, било то нашом домаћом лозом, где још није филокxера допрла, или нашим сортама накалемљеним на американци. Најпростији је начин калемљења

просто енглеско спајање, слично оном простом спајању, које сам показао код воћакâ.

Пре сађења треба за виноград одређено земљиште 1 метар дубоко прериљати, поравнити, и онда спремљену лозу у одређеном правцу садити,

Скадарка.

и то: домаћу на 1 метар, а американку на 1.5 метар раздалеко, јер ова бујније расте, а више и рађа.

Американке изискују за своје успевање: да у земљи има једна количина креча; према томе одређује се и сорта лозе за ово или оно земљиште. Да се дозна колико у земљишту има креча, имамо нарочиту справу, звану *калциметар*; а на најпростији начин можемо то дознати, ако земљу прели-

јемо неком јаком киселином, па било то и љутим сирћетом. Ако преливено земљиште избацује клобуке, онда има у земљи креча, и што су клобуци већи и гушћи, у толико више има у земљи креча.

После бербе *загрћемо* лозу, да преко зиме не промрзне; с пролећа ју *одгрћемо*, *орезујемо*, па онда преко лета два пута *окопчамо*, *чистимо од ластарâ* и *изданака*, *заламамо* да не расте много у висину, и *везујемо*, да грожђе не пада на земљу.

За винову лозу најопасније су болести: *пероноспора* и *оидиум*. *Пероноспору* отклањамо прскањем с *бордовском чорбом*, која се састоји из 2 килогр. плавог камена, 2 — 3 килогр. креча и 80 литара воде, а *оидиум* отклањамо посипањем *сумпорним цветом*. Од штеточиња пак можемо напоменути: *грожђара* (један лептирић), *лозара* (буба), *маказара* (буба) и *филоксеру*.

Кад грожђе сазри, онда настаје берба. Од оцеђеног грожђа добијемо *ширу*, а кад шира преври, постаје *вино*. У колико је грожђе зрелије, слађе и здравије, у толико ће и вино бити боље и јаче. Да се вино боље и дуже одржи, морамо га неговати: *држати у чистим судовима* (бурадма), *повремено претакати* и по потреби *доливати*; на тај ћемо га начин сачувати и од разних болести. — Кад се шира из грожђа исцеди, онда остаје *комина*, од које се пече ракија »комовица«.

О ШУМИ.

Ни крова на кући, ни стола у кући, ни јарма на плугу, ни брода на води, ни огња на огњишту не би могло бити, кад не би било шуме. Србија, пређе покривена густим шумама, данас је јако проређена. Где су некад биле густе шуме, данас су гола брда и долине. Културном напретку једне земље, веома су потребне шуме; али је тај напредак и потрошио већи део наших шума. Дрво је све скупље, јер га све више нестаје, па зато треба сва гола шумска земљишта пошумљавати и подизати нове шуме.

Од количине шума зависи људско благостање; од количине шума већином зависи и клима, и закљоњен положај, и влага, па и плодност наших њива у планинским крајевима.

Шумско дрвеће делимо на *лишћаре* и на *четинаре*. *Лишћари* губе сваке године пред зиму своје лишће, па и са *четинара* после извесног низа година опадају »четине.« Шума узима из ваздуха много влаге, али ју много опет и издаје; зато су шумовити предели влажнији; у њима падају чешће *кише* и *росе* су јаче. Као што громобран*) привлачи муњевите облаке, тако и шума привлачи кишне облаке. У близини шума наћићемо плодније њиве.

*) Громобран — значи у истини справу која *брани гром од нечега*, а међу тим та справа не брани гром, ни од чега него га привлачи на се, да не удари у кућу и по томе правилније би било звати је *громовлак*. Може бити да би се она могла назвати и *громовод*; али *громобран* не ваља никако.

Већи део рекâ извире из шумовитих предела; шума потхрањује њихове изворе; у голим пределима усану извори, нестаје их. У пределима где су некад шуме биле, било је и више изворâ, па и данас људи показују та места; а пошто су шуме исечене, нестало је тих изворâ.

Као год што неко брдо, или неки зид заклања од ветровâ, тако исто заклања и шума; од горњака или севера шумом заклоњени усеви много су напреднији; шумом се заклањамо и од живог песка, а шумом засађен жив песак не колеба се, и не исушује се. Шумовити предели много су здравији за живот, јер је у њима чистији, здравији, свежији ваздух, јер га шуме прочишћавају.

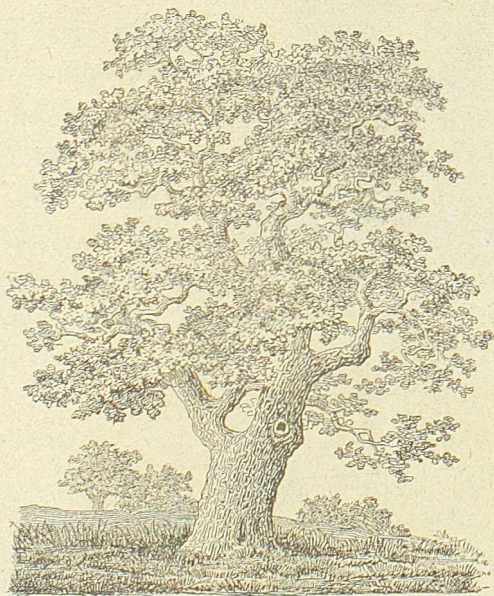
Ми морамо свом снагом и вештином прионути, да одржимо заостале и да подижемо нове шуме: да не останемо зими без огрева, да имамо од чега подићи кров над главом, садељати јарам и лопату, направити гусле јаворове, да певамо и Бога славимо!

ХРАСТ.

Као год што сматрамо лава као »краља« међу животињама, тако је и међу нашим шумским дрвећем *храст* једно шумско *величанство*. У храсту је удружена лепота и јачина. Висином својом

такмачи се храст с високим бором и вѣтом јѣлом, а у дебљини он их све надмашује; свако је дрво према њему танко. Има храстовѧ који мере по девет метарѧ у обиму, а четрдесет метарѧ у висину. Храст од 30 година може често и један дечко да обухвати, и тек после 200 година он потпуно до-

Храст.

расте, а живи преко 500 година. Ниједно дрво није тако подесно за грађу бродовѧ, као храстово; ниједно дрвено оруђе није тако трајашно, као оно од храстовог дрвета.

Кад неки голем храст изближе посмотримо, видећемо, да на њему има читав свет разних живих створењѧ, која су се у дрво и под кору за-

вукла, која по лишћу и гранама гмижу, међу гранама гнезда праве, с гране на грану скакућу, — па и *бриљан* се уз кору пришио, да се до врха испење. — Извесно је сваки од вас видео и ону округлу *шишарицу* на храстовом лишћу, а која је постала од убода *храстове осице*, која на храсту живи; ту шишарицу употребљавају за прављење мастила и за бојење. Има и других шишарица, које су постале од убода других врста осица, а с тим шишарицама води се велика трговина.

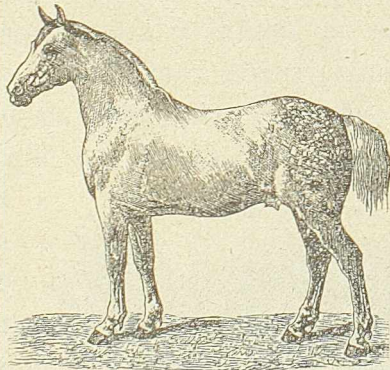
Храста има преко 80 врста и одлика, од којих су нама у Србији познате: *лужник* или *лужњак*, *горун*, *дуб*, *бељик* или *љутик*, *бјел*, *китњак*; *сладун* или *благун*, *слатка* или *крупна граница*, *лапуша*; *ситна граница* или *магаричар*, *магарица*, *какрик* и *цер*.

О НЕЗИ ДОМАЋЕ СТОКЕ.

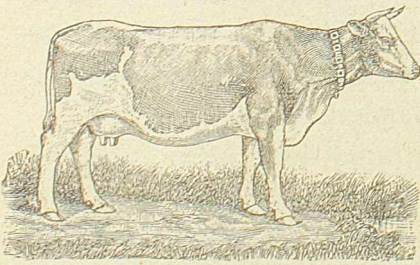
Домаћа стока, у коју рачунамо: *коња*, *говече*, *овцу*, *козу* и *свињче*, врло је корисна за нас, јер нам даје млеко и месо за храну, а кожу и вуну за одело; помаже нам при вршењу тешких радова, и даје најбоље и најприродније ђубре за ђубрење њива. Зато смо дужни, да ту стоку брижљиво

негујемо и добро хранимо, јер добро негована и храњена стока биће јача и здравија, даће нам више и бољег млека, меса, вуне и ђубрета; она је лепша и угледнија, па је у свако доба и сигурније и скупље можемо продати. Остављати стоку да гладује, остављати ју без крова и заклона да у каљузи лежи, па ју још и злостављати, — то је нечовечно, то ће Бог да казни; домаћин који тако ради, не може у својој стоци имати среће, не може од ње имати користи.

Арајски коњ.

Да нам стока буде у свему напредна и корисна, треба пре свега

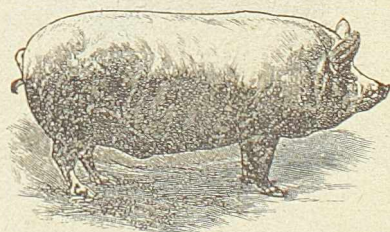
Швајцарска крава (бернска).

да ју обилато и што бољом храном хранимо! Гладовање је и стоци тешко као и човеку; велики је грех, кад стоку оставимо да гладује. Добра и обилата храна, двапут се исплаћује. Не храни никад поквареном храном, а увек се постарај, да добре хране у изобиљу имаш.

Храни и пој стоку своју сваки дан правилно

и увек у одређено време! Правилно храћење и појење, много утиче на здравље. После дужег гладовања стока се преједе и узнемири. Неуредан домаћин, који једном раније, једном доцније, једном више, једном мање храни, квари своју стоку. Јасле из којих се стока храни и судови из којих се поји, треба увек да су чисти.

Држи стаје чисте и у реду! Увек довољно простири под стоку, да никад у каљузи не лежи.

Енглеско свинче (беркширско).

Износи ђубре сваки дан, да се ваздух у стаји не окужи. Чист ваздух потребује за свој напредак и стока, као и човек; зато треба стаје повремено и ветрити.

Настој да су стаје увек топле! За говеда боље су топлије стаје, а коњи, овце, козе и свиње, могу да поднесу и хладније стаје, али у хладнијим стајама уопште стока много више једе. Стока не сме ни на промаји да стоји, јер се онда врло лако поболи.

Стоку увек чисто држи! Код нечисте стоке не може кожа правилно да се испарава, па с тога не може ни да напредује. Лети треба стоку и купати. Па и саме свиње брже се угоје, кад су чисте, него кад су каљугом замазане. Свиње не иду у каљуге зато, што им то гџди, него зато што чисте воде немају где би се могле расхладити, па онда морају у каљугу.

Са стоком поступај уљудно и благо! Ко са

стоком благо поступа, онога је стока напреднија, поверљивија и даје се лако поводити, како год њен старалац хоће. Неуљудним поступањем постаје стока ћудљива, а ћудљив коњ и ћудљива крава, могу домаћину многе неприлике, штете и несреће да начине. Разумном човеку и Хришћанину не служи на част, кад своју стоку обасипа гадним и погрдним псовкама, кад немилице гдњи, бије, злоставља и претоварава, а то је и земаљским законима забрањено.

Оболелу стоку брижљиво негуј! Пажњом и брижљивом негом отклања се свака болест, а кад се већ болест појави, онда ју предај и повери искусном лекару; боље је њему дати динар, него врачари грош.

Ове савете добро да послушате, јер они иду само у вашу корист.

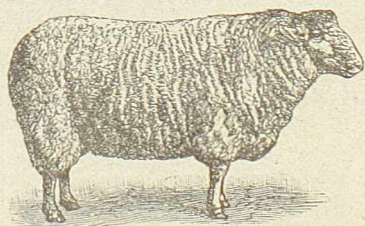
О В Ц А.

Као и говедо, исто је тако и *овца* по целом свету распрострањена. И небо и земља показују нам њено богатство, а свете књиге староставне, узимају »јагње« за своје знамење. Тамо горе, високо, високо на небу, трепери међу звездама «ован» са својих 16 светлих оваца. Ми Хришћани гледамо у

јагњету символ благости и кротости, а стари народи су га Богу на жртвеник приносили.

Овца нам даје *вуну, месо, млеко и ђубре*. Бела је вуна најдрагоценија, јер се у свакој боји може бојити. Овче месо заузима, после говеђег, прво место у храни људској. Од млека се прави изврстан, мастан сир, а ђубре је најважније за хладне земље и за лиспате усеве.

Овца је мекушаста, нарочито на влажној зими врло осетљива животиња; сува, планинска план-

Свилорупна овца.

дишта, најбоље јој пријају. Мушко грло зове се *ован*, уштројен ован је *шкопац*, женско је *овца*; до једне године младо зове се *јагње*, а старије *шиљеже, двизица* и *двиска*.

Овце се јагње или рђно с пролећа, или у саму зиму, или преко лета. Летњи јагањци обично су напреднији од оних ранијих. Кад се овце уз обичну храну и пашу прихрањују још и мекињама, или прекрупљеним овсем, онда дају много више и дебљег млека, а и мекшу вуну. *Стрижа* и *прање вуне* извршује се на два начина: или се овце пре, или после прања стрижу. Боље је за овце, да се после прања стрижу, а и вуна добије лепши изглед и боље се продаје.

О УПОТРЕБИ КОЊА, ВОЛОВА И КРАВА ЗА ТЕГЛЕЊЕ.

За тегљење и за спрежне послове у опште, употребљавамо *коње* и *волове*; а где ћемо корисније употребити коње, а где волове, то зависи од месних и привредних прилика.

Коњ је по својој нарави и по саставу тела много подеснији за тегљење; он је поводљивији и живахнији од вола; њега можемо и за разноврсније радове употребити. На врућини не малакше коњ у тој мери као *вô*. Далеке путеве можемо само на коњма у брзо прећи, а на тврдим путевима коњи се не подбију тако лако као волови. За спрежне послове, који се брзо свршавати морају, подесни су само коњи.

Вô је, на против, са своје тромости и хладнокрвности за плужење употребљивији; он при орању истина мирно и лагано корача, али зато сигурније све препоне савлађује. С њихове мирноће, можемо волове поверити и деци да их при раду поводе, а са хитрим и лукавим коњма мора човек да управља. Осим тога, волове можемо хранити и слабијом храном, докле коњи захтевају бољу и скупљу храну, па су с тога волови, као теглећа стока, за оскуднијег земљорадника подеснији. Коњи су и скупљи и подложнији разним болестима.

И *крава* је за сиромашнијег земљорадника с две стране врло корисна: једно због млека, а друго што се без штете може употребити и за лакше тегљење, јер при доброј храни и нези, не

губи она много од своје млечности, само се за 4—6 недеља пре и после тељења, не сме ни за какав рад употребити.

КОКОШ И ЖЕНА.

*Домаћица једну је кокош имала,
Која сваки дак јој по јаје давала (носила);
Али домаћици што не беше доси,
Већ хшела је више да јој јаја носи,
Па је поче више и више зобиши.
Кад с' кокош угоји, пресшаде носиши.*

Љ. П. Х.

ДОМАЋА ЖИВИНА.

Од птица, које је човек припитомио и за кућу везао, да се њиховим месом и јајима храни, а од неких и перје употребљава, најважније су: *кокош*, *курка*, *гуска* и *пловка*. У напреднијим земљама, читава се села богатила производњом живине, а код нас, осим домаћице, није се нико ни освртао на ову грану привреде. Сад се и код нас почело на живинарству живље да ради, па и сама влада Његовог Величанства нашег милостивог и дичног

Краља и Господара *Александра I.*, иде нам у томе

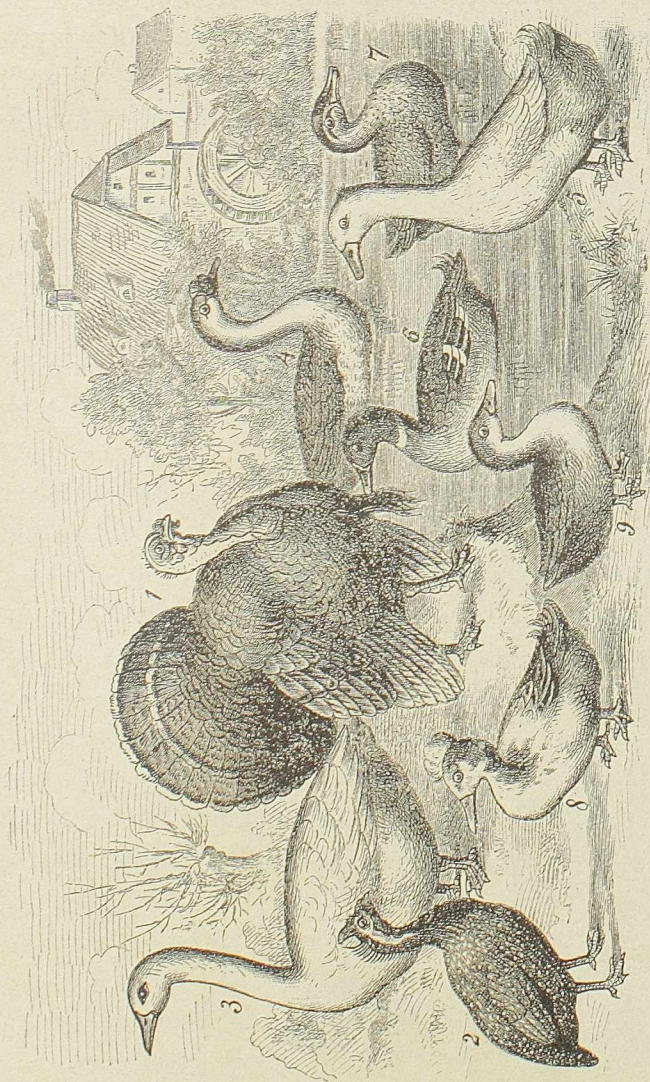
Најплементитије врсте кокошана: 1. *Браманка* (петао) и 2. кокошка; 3. *Кохинка* (петао) и 4. кокошка; 5. *Дангшанка* (петао) и 6. кокошка; 7. *Шпањолка* (петао); 8. *Андалускиња* (петао); 9. *Холандија* (петао); 10. *Лакенфелдерка* (петао); 11. *Триш* (петао); 12. *Бантам* (петао).

послу на руку, набављајући и распростирући по народу плементитије сорте живине, од које вам ево

у сликама приказујем најплеменитије. Живу ову живину можете видети за сада у Топчидеру, у Краљеву, у Букову, Љубичеву и Добричеву.

Ноношка има у свом јајњаку до 600 жутих, као ситна проја ситних зрнаца, која се једно по једно од јајњака одваја, у телу као потпуно јаје развије, и онда га кокошка, обично изјутра, снесе. У другој години старости, кокош највише јаја снесе; неке врсте снесу и до 200 комада. Кад се јајњак исцрпе, онда кокош престане да носи. У топлим кокошињацама, а зрном добро храњене кокошке и преко зиме носе, што је за привредника врло корисно, јер су онда јаја најскупља; иначе кокош носи од пролећа до јесени. Раније изведени пилићи скупљи су и за приплод бољи. Пилићи се испиле обично 21. дана, и њих треба, док су млади, добро хранити, да се боље развију.

Много је теже однеговати *ћурке*, јер су оне у младости врло нежне и осетљиве. Кад ћурка снесе 10—15 јаја, она се одмах »расквоца« и хоће да »леже.« Ћурићи се пиле 28. до 31. дана. Од све наше живине, ћурка је најбоља *лежиља*, па с тога врло радо насађујемо ћурку и на кокошија или пловча јаја, а што излеже, она то брижљиво и води и чува. Кад се ћурићи испиле, треба их с почетка држати у топлоти, а на ноље их истеривати тек онда, кад сунце у велико огреје, а пред вече их рано у одају утеривати. Највише их убија хладна влага, од које их треба добро чувати. Млеком или водом замешеном кукурузним брашном, или пше-

1. Американски ћурак; 2. Мисирка; 3. Емденска гуска; 4. Египатска гуска; 5. пловка Пекинскиња;
6. пловка Руонка (плован) 7. пловка; 8. ћубаста пловка; 9. Шведска пловка.

ничним мекињама храњени ћурићи, најбоље расту. Ђурка нам даје најбоље пециво.

Гусна нам даје и добро пециво и лепо перје за пуњење јастукâ, душекâ итд. Кад гуску у води натопљеним и мало посољеним кукурузом кљукамо, онда се врло брзо угоји, много масти и боље, мекше пециво даје. — Гуска снесе преко године 10—30 јаја, а гушчићи се излегу 28.—30. дана. — Млади се гушчићи врло лако отхрањују. Главна им је храна зелена трава и зрневље. — За добро успевање гусакâ треба да има у близини и довољно воде, да се и гуске и гушчићи по вољи могу брчкати.

И *пловна* (патка, шотка) нам даје добро мекано и укусно пециво, а даје нам и лепо перје, нарочито беле врсте. — Што је међу домаћом стоком свиња, то је међу живином пловка, јер је врло прождрљива, па се и сама гоји; њу не треба за гојење кљукати. — Пловка снесе 60—90 јаја годишње, али је она сама рђава »лежиља«, па с тога радије насађујемо на пловча јаја кокош или ћурку. Где има довољно излаза, барâ или текуће воде, ту се пловке и пловчићи сасвим неосетно подижу.

П Ч Е Л И Ц А.

Лети пчела малена,
Око цвећа шарена;
Нити стаје, нити седа,
Док не скупѝ доста меда.

Ко јој рече, Боже мој,
Да остави мили рој?
Ко је учи где ће стати,
Где ће меда насисати?

Бог је учи, зато зна,
Где је башта шарена,
У ком цветѝ има сласти,
Где ће проћи, где ће пасти.

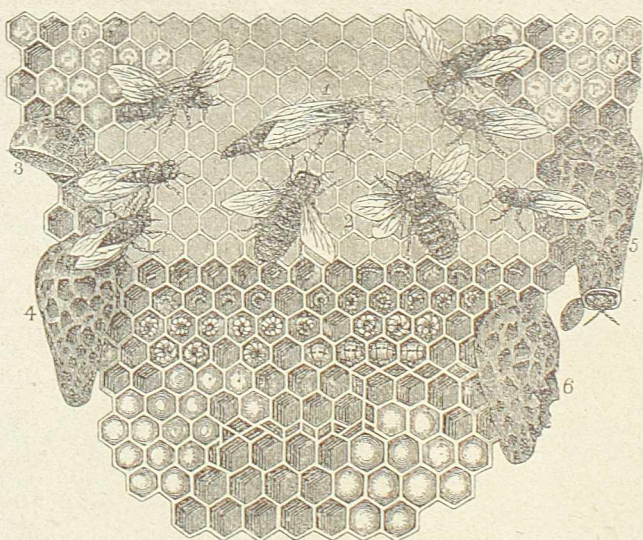
З. Ј. Ј.

О ПЧЕЛИ И ЊЕНОМ РАДУ.

Кад први зраци пролетњег сунца огреју, одмах се и у кошници међу пчелама опази покрет и чује зујање и брујање, а кад сунце топлије огреје, онда већ почну пчеле и да излећу. У скоро затим почну оне да пречишћају своје кошнице и да поправљају ћелије, нарочито оне, које су одређене за »пблог.« И »матица« се сад креће и почне да носи јаја. С почетка снесе она 100—600 јаја, а доцније, кад боље отопли, снесе и 2000—3000 дневно, па се према томе и пчеле журе, да направе довољно ћелија. У року од 3 дана, већ

се из ових јаја испиле црвићи — »уљеви.« Ове уљеве хране пчеле радилце, а ту храну праве оне од цветног прашка, меда и воде.

1. Матица; 2. Трутови, а остале су пчеле радилце по саћу; 3. Зачетак матичњака; 4. Свршен матичњак; 5. Отворен матичњак из ког баш излази матица; 6. Раздрт матичњак. Горње је саће затворено. Испод њега су ћелије радилца са уљевима; оне ситне, недовршене ћелије, то су „прелазне,“ а оне широке доле, то су трутовке.

У свакој кошници има три врсте пчела: *матица*, једина женка, па онда мушке пчеле — *трутови* и неразвијене женке — *пчеле радилце*. Матица леже најпре она јаја, из којих ће се излећи »радилце,« за тим она, из којих ће се излећи »трутови,« а на послетку она, из којих ће се излећи нове »матике.«

Деветог дана почну уљеви пчела радилца да се упредају, а кад се упреду, онда одмах радилце

поклопе воском своје ћелијце, и ту у тим поклопљеним ћелијама затворени уљеви преобразе се у »лутке,« а 22. дана развију се из ових лутака пчеле, које сад оне поклопце прогризу и изађу на поље. Старе пчеле потхрањују, гладне и чисте ове младе пчелице, које с почетка само унутарње послове врше, и тек после 14 дана могу и саме на пашу да излећу.

Тако се исто развијају и »трутови,« само пробаве 2—3 дана више у виду лутке. Њихове су ћелијце дубље и шире.

Кад матица нанесе довољно јаја, из којих ће се излећи радилице и трутови, онда радилице отпочну да праве *матичњаке*, у којима ће се излећи матице. Ћелијце пчела радилица и трутовске, шестоугалне су, а матичњаци изгледају као растов жир. Уљеви у матичњаку много се боље хране.

Најважнија је појава код пчела — *ројење*. Кад се »народ« (пчеле) у једној кошници у толико намножи, да не може у њој више да опстане, онда се већи део народа узнемири и спрема да се исели. Многе пчеле излазе сад из кошнице и гомилају се на »лёту.« Од ових се одвоји извештан број и облеће по околини, тражећи роју подесно место за одмор и за нову насеобину; те се пчеле зову »извиднице.« Кад то нађу, онда се врате кошници и јаве. За тим излази *рој*. При том исељавању не излазе само старе пчеле, него излазе и младе.

Кад је прва млада матица у матичњаку потпуно

сазрела, упита ће она неким особеним гласом: дали се у кошници још налази стара матица? Ако не добије никаквог одговора, онда напусти своју ћелијцу и да̄ знак, подужим певањем, да је она ту; то бива обично пред вече.

Обично око подне појуре пчеле из кошнице на поље и витлају се по ваздуху, па се онда поступно спусте и нагомилају негде на грану неког оближњег дрвета, и обесе у виду грозда. То је *рој*. Кад јој, од прилике за половину народа, из кошнице изађе, онда се и матица испред лета појави и одлети свом исељеном народу. Међутим ће већ и пчелар, који је ројење ишчекивао, бити спреман, да рој у нову кошницу стресе, па ако се пчелама у новој кошници допадне, оне ће одмах прионути на посао и отпочеће да граде ново саће и да га пуне медом.

Мед сишу пчеле из свију пољских цветова̄, па га онда у свом медном стомаку преправе да буде гушћи кад га у ћелијце избаце, у којима се још већма згусне.

За справљање *воска* употребљавају пчеле мед, који се у њиховом телу претвори у восак. Матице и трутови не могу да збирају прашак, ни да праве мед ни восак; то чине само пчеле радилице.

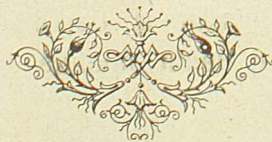
Први рој зове се »првенац;« ако је време подобно и па̄ша богата, онда може из исте кошнице да изађе други и трећи рој, и онда се они по реду зову »другенац,« »трећенац« и тд. Па и онај »првенац« може да да̄ још исте године нов рој,

који се зове »паројак,« а ако се и овај роји, онда су то »беле пчеле.«

Кад већ доцније буде мање паше, онда пчеле радилице нападну на трутаве, на те готоване, па их или побију, или из кошнице истерају. Исто тако не трпе пчеле ни своје онакажене и старе, изнемогле другарице, па и њих избацују из кошнице; то су »црне« пчеле.

Кад настану хладније ноћи, онда пчеле замажу све пукотине на кошници, а сљзе и лето, да не продре зима у кошницу, па онда очисте кошницу од мртвих пчела; — веће животињице, као мишеве, веће инсекте итд., које су у кошници убиле, а нису их могле избацити, оне обложе воском, да се не развија смрад.

Кад пчеле сасвим престану излазити из кошнице, оне се онда скупе у једну гомилу, у којој се налази и матица. Пчеле се и преко зиме по мало хране, јер оне преко зиме не обамру као осице, муве и тд. Но ако би наступила врло јака зима, а кошнице нису добро омотане сламом, онда ће пчеле у гомилицама да се посмрзавају и да помру. Најсигурније је, да се кошнице преко зиме унесу у »тамник,« где ће од зиме бити осигуране.

РАЗЛИКА ИЗМЕЂУ КОШНИЦА ВРШКАРА И ЋЕРЗОНАКА.

У *ћерзонкама* могу се сви радови око пчела лако извести, а код *вршкарâ* не само да су по-слови отежани, већ се неки не могу никако ни извршити.

У *ћерзонкама* може пчелар из дана у дан да прати рад пчелâ, да се тачно увери о стању свега што је у кошници, па да јој у случају потребе одмах и помогне, а код *вршкарâ* то већ није могуће.

У *ћерзонкама* може пчелар да утиче на већу производњу меда, или на веће умножавање народа, — код *вршкарâ* то већ није тако лако извести.

Народима, који немају матице, или, који имају неплодну или остарелу матицу, може у *ћерзонкама* лако да се помогне додавањем или замењивањем другом, ваљаном матицом, — а код *вршкарâ* то није могуће извести.

У *ћерзонкама* се лакше, на више начинâ и сигурно могу да производе вештачки ројеви; могу оскудни народи лако да се појачају и прихрањују, — док се код *вршкарâ* све то теже изводи.

На послетку, из *ћерзонакâ* може да се вади мед у свако доба, а да ни једна пчела не угине, дакле да се дође и до обилног меда, а да народ остане здрав, снажан и неповређен, — а код *вршкарâ* се у тој цељи вредне пчелице на разне начине убијају.

В.л. Ћ—ћ.

ЧЕТИРИ ВИДЉИВА ЗНАКА ДОБРОГ И УРЕДНОГ СЕЛА.

Кад кроз неко село прођем, ја ћу вам одмах по неким спољним знацима казати: какви људи у том селу живе.

Кад видим да се око кућа *цвеће* гаји, ја се зарадујем, срце ми од радости заигра, јер знам: да овде живе људи, који још свој гô живот ките; где се цвеће гаји, ту се и песма пева, а где се пева, ту се о злу не мисли.

После тога погледâм, едали ћу негде углеи дати чисто одржаван *бунар*, јер у пијаћој води лежи прави извор људског здравља. Где је добра вода, ту су здрави и чили људи, ту је и стока здравија и напреднија. Многе се болести појављују због рђаве и нездраве воде, а многе се болести опет лече и предупређују здравом и добром водом.

Даље гледам на *путеве* и на *школе*. Ово су најбољи знаци уредних и ваљаних сељанâ. Добри и добро одржавани сеоски *путеви*, то је образ једне општине и понос њених сељанâ. Сваки ћ. путник на далеко разгласити уредност оних сељанâ, који своје путеве у таком стању одржавају, да се кроз њихово село у свако доба може сигурно проћи, да се стока у глибу не дави и да се и најтежим товарима лако и без напôра превозити могу.

А шта тек за *школе* да кажем? Лепа, чиста е угледна школа показује, да се сељани брину за просвету. Та особина, тај спољни знак њихове душевне племенитости, показује сваком путнику, да

у том селу живе људи, који хоће од свог подмлатка да створе вредне, племените и образоване грађане, који ће бити од стварне користи и себи, и селу и држави у којој живе.

Бла̀го оном Господару, који се с таквим народом похвалити може!

О СВИЛОБУБИ.

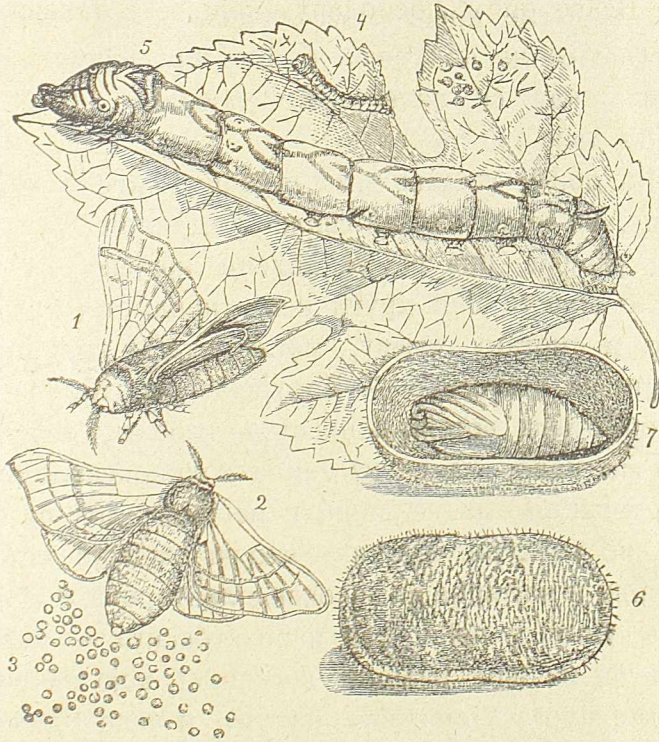
Од свију лептирова, овај је најкориснији, јер нам његова гусеница даје скупоцену свилу.

Око године 520. после Христова рођења, а под владом силнога цара *Јустинијана*, пренели су персијски калуђери јаја од свилобубе из Хине (одакле је пореклом и дуд) у Цариград, и то кришом у својим избушеним палицама.

Као што су најбоље птице певачице одевене најпростијим перјем, тако је и овај најкориснији лептир скоро једнобојан, бео као брашно. Гусеница, која из свог тела испреда свилу, храни се поглавито дудовим лишћем; гусенице, храњене листом *белог* дуда, испредају *тању*, а храњене листом *црног* дуда, испредају *дебљу* свилу. За гусенице, које се из 1 грама семена излегу, потребно је за све време храњења, 30 килограма лишћа. Лишће треба да је увек суво, јер од влажног лишћа лако се гусенице поболевају.

Ми гајимо данас 3 врсте свилобуба: *белопреле*, *жутопреле* и *зеленопреле* (јапанке).

За успешно гајење свилобубе, потребна је равномерна топлота од 18° до 24° Цел.

1. Лептир; 2. Лептирица носи јаја; 3. Јаја; 4. Мала гусеница; 5. Потпуно развијена гусеница; 6. Упреден мехурак; 7. Пресечен мехурак с лутком.

Парење лептировâ отпочиње одмах, чим из чакуре изађу; после 6—8 часова пронесе лептирица јаја и снесе их за неколико дана око 400, а после тога лептири угину. Јаја су с почетка жута, али у брзо постану пепељаста, а неоплођена јаја остану

и даље жута и смежурана. Јаја треба чувати на хладном, сувом месту све донде, док с пролећа почне да листа дуд; онда их треба унети у топлу собу, где ће се гусенице излећи. Оне су с почетка црне, а после првог пресвлачења буду пепељасте. Оне се до чахурења 4 пута пресвлаче, а до времена кад се излегу, до упредања, треба им 30—35 дана.

На доњој усници има гусеница две мајушне рупице, из којих излази свила. Кад почне гусеница да се упреда, она најпре залепи крајеве од предива о грану, или други неки предмет (сүву дугачку и смотану сламу, метлу итд.), који јој се намести за упредање — чахурење, па га онда око себе обмотава, вртећи непрестано главом у виду ∞ . Мало по мало, па се гусеница толико свилом обмота, учахури, да се више и не види, док се потпуно не учахури. Од тих чахурâ издвоје се оне најлепше и најтврђе за извођење лептировâ, а остале се на сунцу, у пећи, или пãри »убајају« — умртве да не би из њих изашле гусенице, које за излазак морају да прогризу чахуру и тако прекину конац, што за извођење свиле не сме да буде. Дужина конца у једне добро упредене чахуре износи до 600 метарâ.

При издвајању чахурâ за приплод, треба узети подједнак број мушких и женских чахурâ, које се врло лако могу распознати: *мушке* су чахуре облије, по средини више мање седласте, а *женске* су по целој површини равне и јајасте.

Осмог дана после чахурења, претвори се гусеница у чахури у »лутку«, а после других 8 дана већ се из лутке развио лептир, који чахуру прогризе и на поље изађе; чим изађе, одмах лептир потражи лептирицу за парење.

10—16 килограмâ неумртвљених («зелених»), или 7—9 килограма умртвљених («сувих») чахура («кокона»), дају један килограм одмотане, сирове свиле, као што ју ми изводимо, а други ју даље прерађују и за ткање спремају.

О ЧИСТОМ ВАЗДУХУ И ЧИСТОЈ ВОДИ.

Тек што је сунце одскочило; тамо подаље мало, још магла покрива земљу; али све око нас: и птице на грани, и стока на пашаи, радосно поздрављају младо јутро. И ми смо добро расположени. Јутарња хладовина спира нам сâн с очију наших, а ми удишемо свеж, чист јутарњи ваздух и пунимо њиме плућа наша. Заиста је ово друкчије дисање, друкчији је ово ваздух но онај загушљиви у соби.

Посматрајте станове ваших сељана. И ако је око куће чист ваздух, у кући је нечист и загушљив; сва испарења од домаће чељади, од знојавог и мокрог одела и разним ђубретом набантураних опанакâ и чарапâ, од јела и пића, од дима и чађи, — све се то збило у оно мало собице,

а прозори, хартијом залепљени, никад се не отварају, да спољни чист и свеж ваздух у кућу продре, а онај смрдљив на поље истера. Погледајте већи број ваше браће и сестрица, како су бледи и суморни; ретко које да има свеже и румено лице. „Све је то здраво и ако није румено“ — веле родитељи, — али је то чемерно здравље!

Без ваздуха ми не бисмо могли живети; али није све једно, какав ваздух ми удишемо. Не ваља кад један исти ваздух дуже времена удишемо, рецимо у једној затвореној соби, и све је грђе, кад се више душа у тој соби налазе; отуда и произлазе најразноврсније и опаке болести. Само у чистом ваздуху одржава се здравље и код људи и код стоке.

Исто је тако и с *водом*. Чаша чисте, бистре и свеже воде, то је најздравији напитање. Колико новаца издају варошани, да дођу до чисте и здраве воде, јер знају, да је то, поред здравог и чистог ваздуха, први услов за одржавање постојаног здравља. Лети нам прија хладна вода; али се морамо чувати да загрејани прехладну воду не пијемо, јер за заморена плућа и загрејану крв, то није добро. Чувајте се, дакле, кад сте загрејани и ознојени да не пијете прехладну воду, јер и ако вам у први мах и годи, она вам после може и смртоносна бити.

Да вода у бунарима буде чистија и здравија, не смеју близу њих бити ђубришта, нужници, помижаре итд., а најздравија је вода изворска.

НЕ ПСУЈ!

Код одраслих сељака као и код њихове деце, у велико се псује. Све то без разлике псује и хули. Како је то гадно, како лудо, како грешно и за људски рџд, а нарочито за нас Хришћане!

Псовање је увек знак суровог и безбожног осећаја; *то је говор проклетих људи*, јер уљудан и богобојажљив човек, неће никад псовати.

Најстрашније је хуљење и псовање имена Божјег! а то ћете код наших сељака и за најмању ситницу чути. За псовање имена Божјег, Израилћани су кажњавали смрћу! *„Изведи хулитеља пред народ“* — рекао је Господ Мојсеју — *„и сви они који су га чули, нека положе руке своје на његову главу, а цео народ нека га заспе камењем!“*

Бог је најсавршеније биће, и сва су његова дела добра; сурово је и безбожно од свакога, који то најсавршеније биће презире, или се његовом имену и делима рџга.

Ти не трпиш оног недостојног човека, који би име твога оца или матере непристојно изговорио, — а ти изговараш онако лакомислено и недостојно име Божје и других светих Божјих угодника, а и не помишљаш, да си тиме учинио велики грех!

„Бог“ је име најсветије, најмоћније и најљупкије; име, пред којим сви на колена падати морамо. Име Божје слатко је као мед, благогласно као небесни звуци, а благо као свето миро!

„Хрст“ је символ нашег спасења, на њем су

безбожници разапели Исуса Христа, који се за нас грешне жртвовао, да нас од греха избави, а помамни људи тако лакомислено изговарају и хуле тај свети символ нашег спасења, као да је то нека најобичнија ствар! Стидно је то и срамно. Немој, дакле, никад недостојно да помињеш штовања и клањања достојан *крст*, на ком је Спаситељ света испустио своју свету душу.

Ништа није необично да чујемо и од људи и од жена, где једно другоме псује „*славу*“. Слава је сваком православном Србину највећа породична светиња и символ *да је Србин*, јер ниједан православни народ не слави »славу«, нема свог породичног светог заштитника, који се за њ Богу моли, да га сачува од беде и невоље, да му заштићује све: и на дому и на пољу. Реци, зар ти ниси недостојан члан једне православне породице, кад у љутњи, или освети, или лакомислености псујеш неком »Светог«, оног, који му је после Бога најмилији? То је навика гадна и сурова!

Потруди се да будеш скроман, да себе у свакој прилици савлађујеш, и онда нећеш никад дивљачким и суровим псовкама своју срцбу ублажавати; а ако си се том злу и греху већ навикао, онда се прибери, поправи и облагороди грешну твоју душу и — *не псуј више!*

О РАКИЈИ.

Сиромаштву, болести, лудилу и махнитости, скитњи, нераду, просјачењу, породичној пропасти, па и многим самоубиствима — много је допринела *ракија*. Рат, колера, куга и разне заразе проузрокују у свету много јадâ и невоље, али су већи јâди и невоље, које проузрокују и собом повлаче пороци пијанства, јер они пустоше и упропашћују и тело и душу. На жалост, овај *порок* увукао се у многе грађанске и сељачке породице, па *немилици* руши кућу и спокојство у њој, износи постеље из дома, дере рухо, бије децу, злоставља жену и напоследку натиче пијаници конопац на врат, да му за навек стегне грло и загаси жеђ за ракијом.

Ракија је отров, који истина полагаано, али извесно успављује разум, ломи снагу, руши здравље, поткопава и упропашћује срећу и домаћи мир, и сатире спокојство људске душе! Зар, децо моја, нисте видели и људе и жене, како су у најлепшим својим годинама бледи, испијени, и како не могу да обављају ни најобичније послове? Они дрхте, јер им је ракија сломила снагу! Зар им нисте видели празне домове? Немају на што да легну ни да седну, немају чим да покрију своју голотињу. »Полић« им је кућу испразнио, а њих оголио. Зар нисте видели оне јâдне и жалосне људске облике, како им и најшире улице нису доста широке, и како им се деца по улицама ругају? Ко их је тако понизио до скота, ко их је тако обешчистио и пред

својим суграђанима осрамотио? То је све учинила — *ракија!*

Неко хоће пијанством да ублажи своју тугу, мислећи, да ће му то учинити ракија, — али је ракија љута варалица; она намами, па онда кости ломи! Није истина да ракија крепи изнурену снагу, јер пре 150 година није било ракије, па су људи све тешке послове вршили и здравији били. Ракија не снажи, нити коме добра чини, него свакога слаби и зла му наноси. Зато, примите срцу овај савет: „*Не пијте ракију, јер ће вас она и душевно и телесно и морално одеући у пропаст!*“

ДОБАР ДОМАЋИН.

* Како ћеш да очуваш месо? Месо може дуго да се одржи, а да се не уквари: 1. *Кад се држи у хладноћи.* 2. *Кад се усоли* и 3. *кад се на диму осуши.*

У колико је место хладније, у толико ће се месо моћи дуже одржати, и онда ће бити и мекше, пријатније и сварљивије. Најдуже се одржи у леденицама и у подрумима. Овако се може само за неколико дана одржати, а за дуже време мора се *усолити*. За 50 килограма меса узми: 3 килогр. соли, 50 грама *чисте шалитре*, 500 грама *шећера* и 18 литарâ *воде*. Шалитра даје месу лепу црвену боју, а шећер чини да месо буде мекше и соч-

није. — Најпре пристави воду да се добро прокува, па онда саспи у њу сô, шећер и шалитру; све ово нека добро проври. Скини с ватре и остави да се охлади. То је сад »саламура«. Док се саламура охлади, дотле ти сложи месо у чабар, па га онда прели хладном саламуром. Шунке слажи засебно, а печенице, ребра и други ситниши опет засебно. Месо мора бити саламуром сасвим покривено. Мањи комади остају у саламури 10--12 дана и сваки се дан у саламури преврћу, а шунке остају 3—5 недеља (према величини), а њих треба сваки трећи дан превртати. После одређеног времена треба месо и шунке извадити из саламура, убрисати чистом крпом и онако влажне уваљати у пшеничне мекиње, и тако их обесити на дим. Ово се зато чини, да месо од дима не поцрни и да се не учађави. Дим мора бити увек хладан. Кад се месо добро осуши, онда се из пушнице скине и обеси на хладно проветриво место, до употребе.

* Сир може само онда бити добар: кад се справља од скорашњег млека, кад је сô чиста, кад се узме довољна количина сиришта, и кад при сирењу влада узор-чистота.

* Утрапљени кромпири, било у трапу, или у подруму, много се боље очувају, кад се при трапљењу добро поспу пепелом.

* Да коштице пре никну, сложи их у наквашене пшеничне мекиње, у једну саксију или сандуче, и остави то, да за 14 дана на топлом месту

престоји. После тога времена изручи коштице и посеј; много ће пре нићи.

* Кравама, које задржавају млеко, треба дати, да за време муже лижу сô, па ће и последњу кап млека пустити, која се у вимену нађе.

* Од сапуњавице краве побаци. *Стеона* крава, која се само мало дотакне и попије сапуњавице, одмах ће побаци. С тога се на селу често догађа да оне краве побаци, које се из истог корита поје, у ком се и рубље сапуном пере. Корита дакле, и остало дрвено посуђе, из кога се стеоне краве поје, не треба ни за што друго употребити, него само за појење.

* Воћке бивају и родније, и здравије и дужег су века, кад се у младости — прве три године — с једног места на друго чешће пресађују.

* Леп за гвоздене пећи (фуруне). Узми једну прегршт просејаног пепела, толико исто просејане беле земље смôнице и две кашике соли. Све ово добро измешај и замеси са толико воде, да се направи житко тесто. Овим замажи све пукотине на пећи.

* Да црни лук не тера у бикове, узми само *ситнији* и што сувљи арпаџик. Крупан и влажан арпаџик тера истог лета у »бикове« (семе).

* Корење, као: першун, мрква, паштрнак, целер, ротква и др., најбоље се трапи у влажном, добро просејаном и чистом, опраном, најбоље речном песку. Тај песак може се само за једно трапљење употребити, и мора се сваке године мењати, јер у

лањском песку трапљено корење, хоће да труне.

* Прозори, боце, чаше и свако потамнело стаклено посуђе, најбоље се опере чистом водом и зеленом копривом.

* Пасуљ много боље роди, кад се за сејање узме добро сазрело *двогодишње* семе.

* Да очуваш посејан грашак од мишева, на-топи га пре сејања у хладан цеђ, т. ј. баци у воду пепела, добро промешај и саспи семе од грашка у њу; остави га у тој води да 12 сати постоји, па га онда посеј. На овај грашак неће ни мишеви, ни инсекти.

* Леје за црни лук треба ђубрити *пепелом*, јер пепео чини, да лук буде здравији, чвршћи и љући.

* Да растераш жижак из пшенице, угурај у жижљаву пшеницу јако миришљаве траве, као: пелен, пољску титрицу, мајкину душицу, орахово лишће итд., па ће се жижак брзо разбећи.

* Кад крава неће да „води“, подај јој дневно по једну прегршт прженога овса. Најбоље је, да се овас са мало мекиња помеша и јутром даје.

* Сувише кратка „сечка“ (ситно исецкана слама), није добра за исхрану стоке; најбоља је дужина 4—5 сантиметара. Само за коње употребљена овсена слама, може бити мало краћа, кад се с овсем помеша, па и онда је боље, кад се мало сланом водом попрска.

* За остављање зелене бораније (пасуља), нај-

боље су оне сорте пасуља, у којих су мехуне најмеснатије. Ове мехунке треба од конаца очистити, кључалом, али мало посољеном водом прелити да у води провену, па их онда изручити на сито, да се добро оцеде. Пошто се оцеде, треба их сручити у тепсију и турити у млаку пећ, да се *добро* осуше, за које их време треба често превртати, да се што боље осуше, да буду тврде. Овако осушене мехунке треба сасути у кесице од ретког платна и обесити на суво, проветриво место, где неће у себе увући влагу. — На неколико сати пре употребе, треба потребну количину ове суве бораније у воду сасути да се »раскисели«, па онда ју кувати. Овако осушена и очувана боранија, има исти укус, као и она скоро убрана.

* Да краставци боље роде не узимај лањско, него трогодишње семе, и у сваки оцак (кућицу) метни мало у прах стученог дрвеног угља, па га добро измешај са земљом.

* Говече и овца, која се много храни ељдином сламом, губи длаку, односно вуну око врата и на репу, па ружно изгледа. Ељдину сламу треба увек помешати са сеном или другом неком сламом, најбоље јечменом, па тако ју у мешавини давати стоци.

* Да живина (кокоши, ћурке, гуске и пловке) буде увек здравија, исецај ситно црног лука, уваљај га у пшенично, или кукурузно ситно брашно, па га једанпут недељно мешај са осталом храном.

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

Ако ти је рука вредна и радљива,
Никад није празна и није крадљива.

Бирај добре људе с кима посла имаш,
Бирај добре књиге које ћеш да читаш.

Боље сам да радиш од зоре до ноћи,
Него ли да чекаш ти туђе помоћи.

Вино нема ума, ал пакости има,
Оно мудрим људма памет одузима.

Вода има риба, а шума славуја,
А ракија ништа, осим самих гуја.

Гледај с ким се дружиш — код манитих људи,
И паметан човек може да полуди.

Здравље је блага, чувај га и штеди,
Без здравља богатство, ништа ти не вреди.

Иди правим путем у своме животу,
Па нећеш никад доћи у срамоту.

Кад си у свом селу добар, мудар, радан,
То је као да си у свем свету славан.

Ко неће да ради и не чува новце,
Гледа за огњиштем свагда празне лонце.

Клони се од свађе ка' од живе ватре,
Свађа многе људе уништи и сатре.

Ко не зна за лењост, већ ради и штеди,
У будућност може спокојно да гледи.

Кад маторо псето започне да лаје,
Изађи пред кућу и погледај шта је.

Малим у животу задовољан буди!
Тако нам говоре сви разумни људи.

Спавајућ' до подне кућа се не тече,
Кога зора буди, том је срећно вече.

Све свиње загрокћу када једна скикне,
Зар човек да ћути кад га човек викне?

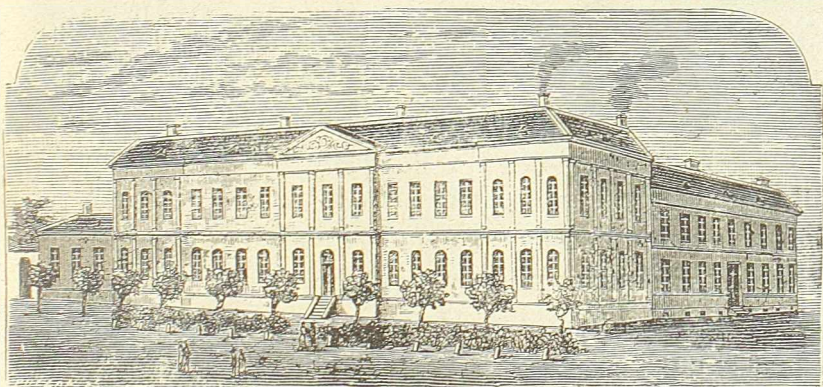
Са себичним људма немој трговати,
За малену корист могу те продати.

Све на младо срце може се пренети,
И трн накалемљен, леп ће плод донети.

ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ У СРБИЈИ.

Школа за ратарство у *Краљеву*, основана је 29. јуна 1882. године, у циљу, да својим ученицима даје потребна знања из *ратарства* и осталих

грана пољске привреде. Оснивач и први управитељ био је *Dr. Ђорђе Радић*. — Школа ова слави *Ђурђевдан*.

Школа за винодеље и воћарство у *Букову* код Неготина, основана 1891. године, у циљу, да даје својим ученицима потребна знања из *воћарства* и *винодеља* на првом месту, па онда и из осталих грана пољске привреде. — Оснивач и први управитељ био је *Милутин М. Савић*. — Ова школа слави *св. Трифуна* (1. фебруара).

ДРУГИ ВАЖНИЈИ ПРИВРЕДНИ ЗАВОДИ И УСТАНОВЕ.

Топчидер, који служи с једне стране као угледно економно добро, а с друге за излет и увесељење.

Државна ергела у *Љубичеву* код Пожаревца. У овом заводу гаје се коњи оријенталске, енглеске и англонорманске расе, у циљу, да се у земљи поправи домаће коњарство. Један одељак овога завода налази се у *Добричеву* код Ђуприје.

Српско пољопривредно друштво, са својих 38 подружинâ, које стоји под највишом заштитом Његовог Величанства, нашег узвишеног Краља и Господара *Александра I.*, основано 1869. године, у циљу унапређења целокупне пољске привреде у Краљевини Србији. Главни покретач за оснивање овог племенитог и благотворног друштва, био је *Dr. Милован Спасић*, који је друштву био и при председник.

Друштво „Коло јахача Кнез Михајло,“ основано за унапређење домаћег коњарства.

Још имамо у разним крајевима и 10 *лозних расадникâ* за размножавање и распрострањавање калемљених лоза на издржљивој американој подлози.

ПОЉОПРИВРЕДНЕ КЊИГЕ И НОВИНЕ.

Добрим стручним *књигама* уноси се наука у живот; добрим стручним књигама даје се пољопривреднику прилика, да у своју корист употреби и одмах у дело приведе оно, што су други већ

пронашли и с успехом остварили, а стручне новине служе и за договор о појединим предметима и радovima, а договором се лакше и сигурније постиже циљ. Читајте, дакле, стручне књиге, које су у вашу корист писане, а од њих, нека су вам препоручене ове:

<i>Вођа при газдовању</i>	од Дr-а Ђ. Радића.
<i>Све о пшеници</i>	» » » »
<i>Све о кукурузу</i>	» » » »
<i>Гајење пернате живине</i>	» » » »
<i>Очење или калемљење с листом</i>	» » » »
<i>Повртарство</i>	» » » »
<i>Ратарство</i>	» » » »
<i>Ливадарство</i>	» » » »
<i>Градинарство</i>	» » » »
<i>Кромпир</i>	» » » »
<i>Јагода</i>	» » » »
<i>Познавање и нега цвећа</i>	» » » »

Гајење живине с привредног гледишта од Дr-а Ђ. Радића (сад се штампа).

О производњи раног поврћа од Дr-а Ђ. Радића (у штампи).

Гајење биља за исхрану стоке од Душ. М. Спасића.

Употреба прашача и огртача од Душ. М. Спасића.

Практично коњарство од Душ. М. Спасића.

Гајење пољских усева од Паје и Благоја Тодоровића.

Одгајивање стоке од Паје и Благ. Тодоровића.

О калемљењу винове лозе од Милорада Тројановића.

Пероноспора на виновој лози од Милут. М. Савића.

Виноградар са 122 слика и цртежа написао Др. Бр. Илијћ.

Шљива од Милут. М. Савића

Дуван од К. Црногорца.

Подизање дудовâ од Благоја Тодоровића.

О берби грозђа и прављењу вина од Бл. Тодоровића.

Воће и воћке од Бл. Тодоровића.

Марвени лекар од Владим. Ђорђевића.

Сточарство од Владим. Ђорђевића.

О подизању винограда домаћом лозом на живом песку од Косте Д. Главинића.

Пчеларство од Св. Љ. Гавриловића.

Вински лекар од Петра Стојадиновића.

Пољска привреда од Паје Тодоровића.

Белешке о познавању и употреби пољопривредних ствари од Жив. Шокорца.

Од новина читајте *»Тежака«, »Пчелара«* и *»Витеза.«*

Све напред препоручене књиге могу се добити у краљ.-српској дворској књижари Мите Стајића у Београду.

